

ЕДЦ/ХРЕ Приручник IV

Учествовати у демократији

Приручник за ученике Радни материјали за ученике

- 1.1 Које одлуке су ме учиниле особом каква сам данас – ко их је донео?
- 1.2 Три могућности које обликују нашу будућност
- 1.3 Моји критеријуми за избор занимања
- 1.4 Упитник: хоспитовање (“job shadowing“)
- 2.1 Појам дилеме
- 2.2 Алат за анализу и решавање дилема
- 2.3 Какву би ти одлуку донео? Примери суочавања са дилемом
- 2.4 Образац евиденције за дискусију о начину решавања дилеме
- 2.5 Универзална декларација о људским правима (10. децембар 1948.)
- 2.6 Конвенција за заштиту људских права и основних слобода (измењена Протоколом бр. 11 са Протоколима бр. 1, 4, 6 (изводи) (Европска конвенција о људским правима) (4. новембар 1950.))
- 3.1 План 3. наставне јединице „Разноликост и плурализам”
- 3.2 Учествовати у демократији – основна правила и начела
- 3.3 Оснивање политичке странке
- 3.4 Како се демократски политички систем носи са разноликошћу и плурализмом?
- 3.5 Појам заједничког добра: обележје демократије и диктатуре
- 3.6 Мапа друштвених подела и политичких странака
- 4.1 Пример: сукоб у рибарској заједници
- 4.2 Модел циљева одрживости
- 4.3 Примена модела одрживости на рибарску игру: како можемо „уловити што је могуће више рибе“?
- 4.4 Која је оптимална равнотежа између репродукције рибе и излова?
- 5.1 Припреме за конференцију о систему правила
- 5.2 Основна питања о којима треба водити рачуна при успостављању институционалног система
- 5.3 Поређење различитих система правила
- 5.4 Процедурална правила за конференцију – нацрт
- 5.5 Кратак преглед: шта можемо научити играјући овакве игре?
- 5.6 Повратне информације уз 4. и 5. наставну јединицу
- 6.1 Модел политичког циклуса: политика као процес решавања проблема у заједници
- 6.2 Политички циклус – средство за праћење и разумевање процеса политичког

одлучивања

6.3 Повратне информације о наставној јединици „Власт и политика”

7.1 Да ли је владавина већине неправедна према мањини? Пример

7.2 Како демократије брину о заштити мањина?

7.3 Задатак: писање нацрта статута спортског клуба

7.4 Евиденција о излагањима група: нацрт статута микро-заједнице

8.1 Предлози тема за дебату

8.2 Правила за вођење дебате

8.3 Образац за дебатне тимове

8.4 Образац за председавајуће

8.5 Образац евиденције за публику

8.6 Радни листић за извештаче о дебати

9.1 Израда зидних новина – прављење избора

9.2 Савети за израду зидних новина

9.3 Савети за писање доброг новинског чланка

Радни материјал за ученике 1.1

Које одлуке су ме учиниле особом каква сам данас – ко их је донео?

Како користити ову табелу: размисли о важним одлукама које су те учиниле особом каква јеси.

Забележи своје одлуке у горњу половину табеле, а одлуке других у доњу половину табеле. Ако мислиш да је нека одлука посебно важна, означи је.

Моје одлуке	Одлуке других	Садашњо ↑ Ток времена
----------------	------------------	-----------------------------

Радни материјал за ученике 1.2

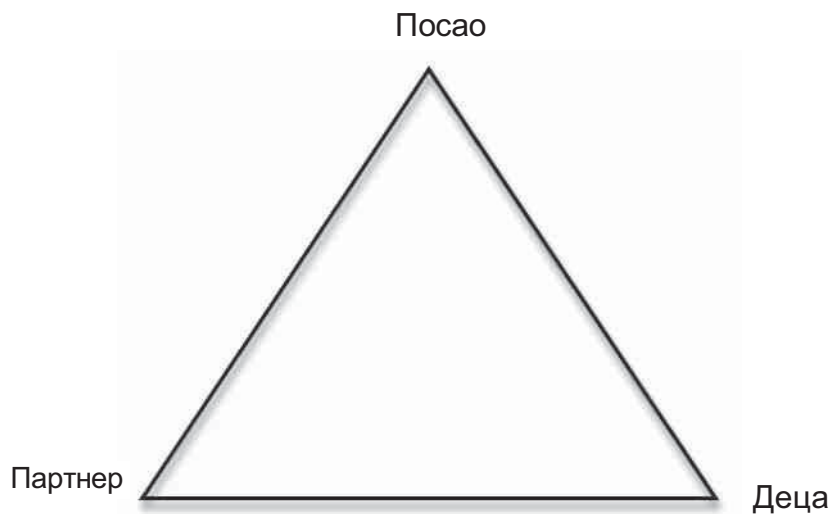
Три могућности које обликују нашу будућност

1. Које могућности нам пружају људска права?

„Свако има право на слободу ...” (Европска конвенција о људским правима (1950), члан 5)

„Свако мора имати прилику да заради за живот обављањем посла који је слободно изабрао.“ (Европска социјална повеља (1996.), део I, бр. 1)

„Пунолетни мушкарци и жене, без икаквих ограничења у погледу расе, држављанства или вероисповести, имају право да склопе брак и да заснују породицу...” (Универзална декларација о људским правима (1948.), члан 16 (1))

2. Које могућности бирам? Које могућности су изабрали моји родитељи?

Могућности за нашу будућност		Мој избор	Избор моје мајке	Избор мог оца
Све три	Партнерство, деца и посао			
Две од три	Партнерство и деца			
	Партнерство и посао			
	Посао и деца			
Једна од три	Партнерство			
	Посао			
	Деца			

Радни материјал за ученике 1.3

Моји критеријуми за избор занимања

1. Ако си већ изабрао/изабрала занимање, наведи разлоге:

Занимање по мом избору	Главни разлози за избор тог занимања	Приговори том занимању (ако постоје)

2. Прихватање или одбијање понуда за запослење (симулација тржишта рада)

Понуда за посао	Разлози за прихватање понуде	Разлози за одбијање понуде

Радни материјал за ученике 1.4

Упитник: хоспитовање (“job shadowing“)

Овај упитник може послужити као полазиште припреме за пројекат хоспитовања. Прилагоди га или прошири ако сматраш да је потребно. Ако намераваш да пишеш извештај који ћеш ставити у свој портфолио, на пример, кључна питања могу послужити као смернице за састављање садржаја.

Упитник је најбољи инструмент помоћу којег се може добити јасно структурисан и исцрпан опис неког занимања. Дневник је прикладнији ако желиш да забележиш своја лична искуства и осећања док радиш неки посао, нпр. током приправничког стажа.

1. Радно место

- Са ким сарађујете? Ко зависи од Вашег рада? Од чијег рада Ви зависите?
- Да ли је Ваше радно место типично за то занимање/категорију занимања?
- ...

2. Лична одговорност и услови рада

- Која је Ваша позиција у овој фирми/канцеларији ... ?
- У којој мери одлучујете о томе који су Ваши задаци? Ако Ви то радите, на који начин то радите? Ако не, ко Вам додељује задатке?
- Молим Вас да опишете одговорност која Вам је дата?
- У којој мери сте слободни у управљању и коришћењу свог времена? (радno време, радни сати, слободно време, празници).
- Колико у просеку радите дневно/недељно?
- Да ли радите у сменама – ноћу – викендом?
- Колику зараду могу очекивати на овом послу? Да ли су подаци јавно доступни? *(Ово је за тебе очигледно врло важан податак, али многи људи не желе да откривају појединости о својој заради, што је разумљиво. Према томе, потребно је да објасниш због чега те то питање занима и сазнаш које информације је особа коју интервјуишеш вољна да пружи.)*
- Да ли је уз Ваше занимање могуће имати и породицу? Да ли се тај посао може радити хонорарно?
- ...

3. Активности и задаци

- Које су Ваше основне активности на послу?
- Молим Вас да опишете типичан радни дан или седмицу.
- Постоје ли неке специфичне/јединствене карактеристике Вашег посла?
- ...

4. Захтеви радног места

- У чему особа која обавља Ваш посао мора бити добра, а шта је мање важно?
- У којој мери морате проћи обуку уз рад?
- Постоје ли неке кључне технологије или вештине које морате савладати?
- Да ли имате конкуренцију на свом радном месту?

5. Избор занимања, искуство у каријери

- Која врста обуке је потребна за обављање Вашег посла?
- Молим Вас да опишете развој своје каријере.
- Да ли бисте другима препоручили исти пут који сте Ви одабрали? Да ли је то данас могуће?
- Које сте идеје, жеље и очекивања имали када сте изабрали своју каријеру?
- Да ли су се Ваше жеље оствариле?
- Да ли бисте поново изабрали исту каријеру?
- ...

6. Изгледи у том занимању

Прогнозе о пословној будућности и могућностима треба тумачити са опрезом. Међутим, вреди покушати сазнати шта се може рећи о будућим могућностима запошљавања.

- Колико је данас кандидата потребно за то радно место? Да ли је могуће прогнозировать будуће трендове?
- Које вештине и квалификације ће се тражити од будућих подносилаца молбе за запошљавање?
- Каква је старосна и родна структура у Вашем занимању? (*Одговор на ово питање омогућава предвиђање могућности у годинама које долазе*).
- ...

7. Провера других извора информација

- Национални и локални завод за запошљавање.
- Интернет.
- ...

Закључак

У светлу свих информација које сам добио/добила, да ли је занимање које сам проучавао/проучавала за мене лично атрактивна опција?

Какав год да је одговор – да, не или нисам сигуран/сигурна – који су разлози за твоју одлуку?

Да ли су се критеријуми којима си се руководио/руководила у свом избору показали као корисни и релевантни?

Јасно је да нам више прија да чујемо „да“ као одговор на горе наведена питања. Али, чак и ако су одговори негативни, резултати су важни за твој будући развој. Избегао си опасност да изабереш погрешно занимање јер су твоје претпоставке и очекивања били неосновани, па тек сада имаш јаснију представу о томе које критеријуме треба да примениш када бираш занимање.

Захвалност

Ако твој извештај читају други (што је обично случај), треба да захвалиш свом партнеру или партнерима у интервјуу и свима који су ти помогли.

Радни материјал за ученике 2.1

Појам дилеме

Шта је дилема?

Дилема је ситуација у којој смо суочени са две опције, а морамо донети одлуку. Свака од њих носи последице које не желимо, или које не можемо оправдати из важних разлога, као на пример:

- моралне или верске обавезе;
- очекивања других (како други очекују да се понашамо, нпр. као учитељ, ученик, брат, пријатељ или председник);
- законске одредбе (права и дужности);
- поштовање људских права;
- личне везе са породицом и пријатељима;
- финансијски разлози (потреба да штедим новац, могућност да остваримо зараду);
- практични разлози (подршка или спречавање решавања тешког проблема).

Код дилеме смо суочени са сукобом између принципа или циљева који су су нам подједнако важни. Дилеме се догађају у свакодневном животу, али и у политици. У политичком одлучивању суочавање са дилемама је веома често, а свака одлука има далекосежне последице. Зато дилеме морамо решавати дефинисањем приоритета – опредељивањем за један циљ, истовремено занемарујући други. У неким случајевима је могуће направити компромис.

Примери

Ленино обећање

Лена има осам година. Обожава да се пење на дрво и најбоља је у томе у суседству. Једног дана пада са дрвета, али остаје неповређена. Њен отац је видео незгоду и јако је забринут. Моли Лену да му обећа да се више никада неће пењати. Лена обећава и пружа оцу руку да потврди обећање.

Истог поподнева налази се са пријатељицама. Пола, њена најбоља пријатељица, је јако забринута. Њено мало маче се попело високо на дрво и боји се да сиђе. Нешто треба одмах учинити, пре него што маче падне са дрвета. Сва деца знају да се Лена најбоље пење, па је Пола моли да јој спасе маче.

Међутим, Лена памти обећање које је дала оцу. Шта да ради?

Дилема затвореника

Полиција је ухапсила два осумњичена. Нема довољно доказа за осуду, па пошто су их раздвојили, одлазе једном и другом да им понуде исту нагодбу. Ако један сведочи у корист тужилаштва против оног другог (изда га), а други и даље ћути (сарађује са првим), издајник бива ослобођен, а саучесник који ћути добија затворску казну у трајању од 10 година. Ако обојица наставе да ћуте, обојицу осуђују на само шест месеци затворске казне за блажу оптужбу. Ако издају један другог, сваки од њих добија петогодишњу затворску казну. Сваки затвореник мора изабрати да ли да изда оног другог, или да настави да ћути. Сваког од њих су уверили да други неће знати за издају пре окончања истраге. Како би затвореници требало да поступе? (Извор: http://en.wikipedia.org/wiki/Prisoner's_dilemma)

Радни материјал за ученике 2.2

Алат за анализу и решавање дилема

Ово је алат, а не подсетник. Питања се не могу применити у свим случајевима, па треба изабрати она која ти највише одговарају. Боље је пажљиво размислити о неколико питања, а не означити квачицом целу листу.

1. Скупити **информације**.

- Ко је укључен?
- Шта они желе? (Која су њихова права, потребе, циљеви или интереси?)
- Које улоге људи имају?
- У чему је проблем/дилема?
- На који начин се овај случај тиче мене?
- Шта каже закон? (Да ли се морам придржавати неких законских обавеза или правила?)
- Шта не знамо – шта не разумемо?
- Колико би било тешко пронаћи информације које недостају?
- ...

2. Размотрити **последнице**.

- Постоје ли алтернативе?
- Какав би утицај имала свака од тих одлука и на кога? (На друге директно укључене, на друге људе који живе данас, или ће живети у будућности, овде или негде другде.)
- ...

3. Дефинисати своје **приоритете**.

Које критеријуме сматрам најважнијима да се њима руководим приликом доношења одлуке, на пример:

- У којој мери разумем последице своје одлуке?
- Која морална или верска начела сматрам важним?
- Шта је законито – а шта противзаконито?
- Шта могу очекивати да ће други прихватити – и обрнуто? (Да ли би прихватио/прихватила ову одлуку да сам ја у тој позицији?)
- Шта најбоље функционише? (решавање проблема, финансијска питања).
- Који су жељени или нежељени дугорочни ефекти или нуспојаве?
- Да ли је моја одлука неопозива („нема повратка”), или могу накнадно да је променим?
- ...

4. Донети **одлуку**.

- Да ли се морам одлучити за један циљ и прекршити други?
- Да ли има могућности за компромис?
- У датим условима, шта ми говори интуиција? Са којом одлуком се могу највише идентификовати?
- ...

Радни материјал за ученике 2.3

Какву би ти одлуку донео? Примери суочавања са дилемом

1. То није моје смеће

Смеће је велики проблем у твојој школи. Воде се дискусије, а нека одељења су написала правила на велики лист папира и свечано га потписала – желимо да нам школа буде чисто, пријатно место, па ћемо зато смеће бацати у једну од многих канти за смеће у нашем дворишту. Ову иницијативу си доживео/доживела врло озбиљно и не желиш да толеришеш прљавштину и смеће које други бацају.

Током паузе за ручак, на школском дворишту наилазиш на хрпу папирних кеса, кора од воћа, па чак и комад полу-поједене пице, баш поред празне канте за смеће. У близини има много ученика, али не знаш да ли су они одговорни за неред. Шта да урадиш? Да покупиш смеће или да га оставиш?

2. Мој најбољи пријатељ – препродавац дроге

Твој најбољи пријатељ је осумњичен за препродају дроге у школи. Знаш да су сумње оправдане. Директор је озбиљно забринут због свега и жели да заштити ученике, посебно оне млађе. Поред тога, он не жели да медији о томе извештавају. Зна да сте пријатељи, па те позива у своју канцеларију.

Ако кажеш оно што знаш, твој пријатељ ће морати да напусти школу и можда ће завршити на суду. Ако не сведочиш, кршиш закон и можеш и сам имати проблема. У тој ситуацији, компромис није могућ. Или ћеш директору рећи оно што знаш, или нећеш.

Ситуација се додатно компликује јер не знаш шта ће учинити твој пријатељ. Хоће ли ћутати? Или ће можда чак и признати, ако му буде понуђена блажа казна?

3. Моја пријатељица жели да стигне на воз

Шест сати је једног хладног зимског јутра. Пре три месеца положио си возачки испит и још ниси имао пуно прилика да возиш. Сада возиш пријатељицу на железничку станицу. Пре него што си кренуо, морао си да очистиш слој леда са предњег стакла, а успут је требало и да станеш на бензинској пумпи.

Касниш. Железничка станица је удаљена 3 км, твоја пријатељица треба да стигне на воз за 10 минута, а пре тога још мора да купи карту.

Ограничење брзине је 50 km на час, као што је то обично случај у граду. Колико видиш, пут је празан. „Хајде, вози мало брже“, захтева твоја пријатељица. Шта ћеш учинити?

4. Које банане купити?

Желиш у супермаркету да купиш неко воће. Продају се две врсте банана; обе изгледају квалитетно – зреле су и у савршеном стању. Међутим, једна врста банана је нешто јефтинија од друге. Оне скупље имају налепницу “Fair Trade“ (фер трговина), а на декларацији пише да је одређени део своте коју платиш намењен директној подршци малим страним произвођачима. Потребна су им средства за уређење њихових плантажа банана – према нашим стандардима ради се о врло скромној своти. Које ћеш банане купити?

Радни материјал за ученике 2.4

Образац евиденције за дискусију о начину решавања дилеме

(На основу радног материјала 2.3)

Пример бр. 1: То није моје смеће	
Алтернативе	Одлука и разлози
Бацити смеће у канту <i>или</i> Оставити смеће на земљи <i>или</i> ...?	
Пример бр. 2: Мој најбољи пријатељ – препродавац дроге	
Алтернативе	Одлука и разлози
Рећи директору оно што знам <i>или</i> ћутати <i>или</i> ...?	
Пример бр. 3: Моја пријатељица жели да стигне на воз	
Алтернативе	Одлука и разлози
Држати се ограничења брзине од 50 km/h <i>или</i> Возити брже <i>или</i> ...?	

Пример бр. 4: Које банане купити?	
Алтернативе	Одлука и разлози
Купити јефтиније банане <i>или</i> купити скупље банане <i>или</i> ...?	
<i>(неки други пример)</i>	
Алтернативе	Одлука и разлози
<i>(неки други пример)</i>	
Алтернативе	Одлука и разлози

Радни материјал за ученике 2.5

Универзална декларација о људским правима (10. децембар 1948.)

Преамбула

Пошто је признавање урођеног достојанства и једнаких и неотуђивих права свих чланова људске породице темељ слободе, правде и мира у свету, *пошто* је непоштовање и презирање људских права водило варварским поступцима, који су вређали савест човечанства, и пошто је стварање света у којем ће људска бића уживати слободу говора и убеђења и бити слободна од страха и немаштине проглашено као највиша тежња сваког човека, *пошто* је људска права преко потребно заштитити владавином права, како човек не би био приморан да, као крајњем средству, прибегне побуни против тираније и угњетавања, *пошто* је битно да се подстиче развој пријатељских односа међу народима, *пошто* су народи Уједињених нација у Повељи поновно потврдили своју веру у основна људска права, у достојанство и вредност човекове личности и равноправност мушкараца и жена и пошто су одлучили да подстичу друштвени напредак и побољшају услове живота у већој слободи, *пошто* су се државе чланице обавезале да у сарадњи с Уједињеним нацијама обезбеде опште поштовање и примену људских права и основних слобода, *пошто* је опште схватање ових права и слобода од највеће важности за пуно остварење ове обавезе,

Генерална скупштина

Проглашава ову Универзалну декларацију о људским правима као заједнички стандард који треба да постигну сви народи и све нације да би сваки појединац и сваки орган друштва, имајући ову Декларацију стално на уму, тежио да учењем и васпитавањем допринесе поштовању ових права и слобода и да поступним унутрашњим и међународним мерама обезбеди њихово опште и стварно признање и поштовање како међу народима самих држава чланица, тако и међу народима оних територија које су под њиховом управом.

Члан 1.

Сва људска бића рађају се слободна и једнака у достојанству и правима. Она су обдарена разумом и свешћу и треба једни према другима да поступају у духу братства.

Члан 2.

Сваком припадају сва права и слободе проглашене у овој Декларацији без икаквих разлика у погледу расе, боје, пола, језика, вероисповести, политичког или другог мишљења, националног или друштвеног порекла, имовине, рођења или других околности. Даље, неће се правити никаква разлика на основу политичког, правног или међународног статуса земље или територије којој неко лице припада, било да је она независна, под старатељством, несамоуправна, или да јој је сувереност на ма који други начин ограничена.

Члан 3.

Свако има право на живот, слободу и безбедност личности.

Члан 4.

Нико се не сме држати у ропству или потчињености; ропство и трговина робљем забрањени су у свим облицима.

Члан 5.

Нико се не сме подвргнути мучењу или свирепом, нечовечном или понижавајућем поступку или кажњавању.

Члан 6.

Свако има право да свуда буде признат као правни субјект.

Члан 7.

Сви су пред законом једнаки и имају право без икакве разлике на подједнаку правну заштиту. Сви имају право на једнаку заштиту против било какве дискриминације којом се крши ова

Декларација и против сваког подстицања на овакву дискриминацију.

Члан 8.

Свако има право на делотворни правни лек пред надлежним националним судовима против дела којима се крше основна права која су му призната уставом или законима.

Члан 9.

Нитко не сме бити произвољно ухапшен, притворен или протеран.

Члан 10.

Свако има потпуно једнако право на правично јавно суђење пред независним и непристрасним судом који ће одлучити о његовим правима обавезама, и о основаности сваке кривичне оптужбе против њега.

Члан 11.

1. Свако ко је оптужен за кривично дело има право да се сматра невиним док се на основу закона кривица не докаже на јавном претресу на којем су му обезбеђена сва јамства потребна за његову одбрану.

2. Нико се не сме осудити за дела или пропуштања која нису представљала кривично дело по унутрашњем или међународном праву у време када су извршена. Исто тако не сме се изрицати тежа казна од оне која се могла применити у време када је кривично дело извршено.

Члан 12.

Нико се не сме изложити произвољном мешању у приватни живот, породицу, стан или преписку, нити нападима на част и углед. Свако има право на заштиту закона против оваквог мешања или напада.

Члан 13.

1. Свако има право на слободу кретања и избора становања у границама поједине државе.

2. Свако има право да напусти сваку земљу, укључујући своју властиту, и да се врати у своју земљу.

Члан 14.

1. Свако има право да тражи и ужива у другим земљама азил од прогањања.

2. На то право се не може позвати у случају гоњења које се истински односи на кривична дела неполитичке природе или на поступке противне циљевима и начелима Уједињених нација.

Члан 15.

1. Свако има право на држављанство.

2. Нико не сме самовољно бити лишен свог држављанства нити права да промени држављанство.

Члан 16.

1. Пунолетни мушкарци и жене, без икаквих ограничења у погледу расе, држављанства или вероисповести, имају право да склопе брак и да заснују породицу. Они су равноправни приликом склапања брака, за време његовог трајања и приликом његовог развода.

2. Брак се може склопити само уз слободан и потпун пристанак лица која ступају у брак.

3. Породица је природна и основна ћелија друштва и има право на заштиту државе и друштва.

Члан 17.

1. Свако има право да поседује имовину, сам и у заједници с другима.

2. Нико не сме бити самовољно лишен своје имовине.

Члан 18.

Свако има право на слободу мисли, савести и вероисповести; ово право укључује слободу

промене вероисповести или уверења и слободу да човек сам или у заједници с другима, јавно или приватно, манифестује своју веру или уверење подучавањем, обичајима, молитвом и обредом.

Члан 19.

Свако има право на слободу мишљења и изражавања, што обухвата и право да не буде узнемираван због свог мишљења, као и право да тражи, прима и шири обавештења и идеје било којим средствима и без обзира на границе.

Члан 20.

1. Свако има право на слободу мирног окупљања и удруживања.
2. Нико се не може приморати да припада неком удружењу.

Члан 21.

1. Свако има право да учествује у управљању јавним пословима своје земље, непосредно или преко слободно изабраних представника.
2. Сватко има право да на равноправној основи ступа у јавну службу у својој земљи.
3. Воља народа је основа државне власти; ова воља треба да се изражава на повременим и слободним изборима, који ће се спроводити општим и једнаким правом гласа, тајним гласањем или одговарајућим поступком којим се обезбеђује слобода гласања.

Члан 22.

Сватко као члан друштва, има право на социјално осигурање и право да остварује привредна, друштвена и културна права неопходна за своје достојанство и за слободан развој своје личности, уз помоћ државе и путем међународне сарадње, а у складу са организацијом и средствима сваке државе.

Члан 23.

1. Свако има право на рад, на слободан избор запослења, на правичне и задовољавајуће услове рада и на заштиту од незапослености.
2. Свако, без икакве разлике, има право на једнаку плату за једнаки рад.
3. Свако ко ради има право на праведну и задовољавајућу накнаду која њему И његовој породици обезбеђује егзистенцију која одговара људском достојанству И која ће, ако буде потребно, бити употпуњена другим средствима социјалне заштите.
4. Свако има право да оснива синдикат и учлањује се у њега ради заштите својих интереса..

Члан 24.

Свако има право на одмор и разоноду, укључујући разумно ограничење радног времена и повремено плаћени одмор.

Члан 25.

1. Свако има право на стандард живота који обезбеђује здравље и благостање, његово и његове породице, укључујући храну, одећу, стан и лекарску негу и потребне социјалне службе, као и право на осигурање у случају незапослености, болести, онеспособљења, удовиштва, старости или других случајева губљења средстава за издржавање услед околности независних од његове воље.
2. Мајке и деца имају право на нарочито старање и помоћ. Сва деца, рођена у браку или ван њега, уживају једнаку социјалну заштиту.

Члан 26.

1. Свако има право на образовање. образовање треба да буде бесплатно бар у основним и нижим школама. Основно образовање је обавезно. Техничко и стручно образовање треба да буде свима подједнако доступно на основу њихове способности.

2. образовање треба да буде усмерено ка пуном развоју људске личности и учвршћивању поштовања људских права и основних слобода. Оно треба да унапређује разумевање,

трпељивост и пријатељство међу свим народима, расним и верским групама, као и делатност Уједињених нација за одржање мира.

3. Родитељи имају првенствено право да бирају врсту образовања за своју децу.

Члан 27.

1. Свако има право да слободно учествује у културном животу заједнице, да ужива у уметности и да учествује у научном напретку и у добробити која отуда проистиче.

2. Свако има право на заштиту моралних и материјалних интереса који проистичу из сваког научног, књижевног или уметничког дела чији је он творац.

Члан 28.

Свако има право на друштвени и међународни поредак у којем права и слободе објављени у овој Декларацији могу бити потпуно остварени.

Члан 29.

1. Свако има обавезе према заједници у којој је једино могућ слободан и пун развитак његове личности.

2. У вршењу својих права и слобода свако се може подвргнути само оним ограничењима која су предвиђена законом искључиво у циљу обезбеђења потребног признања и поштовања права и слобода других, као и задовољења правичних захтева морала, јавног поретка и општег благостања у демократском друштву.

3. Ова права и слободе се ни у ком случају не могу остваривати противно циљевима и начелима Уједињених нација.

Члан 30.

Ниједна одредба ове Декларације не може се тумачити као право за ма коју државу, групу или лице да обавља било коју делатност или да врши било какву радњу усмерену на рушење права и слобода који су у њој садржани.

www.un.org/en/documents/udhr

Радни материјал за ученике 2.6

Конвенција за заштиту људских права и основних слобода (Европска конвенција о људским правима), измењена Протоколом бр. 11 и Протоколима бр. 1, 4, 6 (изводи)

Рим, 4. новембра 1950.

Владе потписнице ове Конвенције, као чланице Савета Европе, имајући у виду Универзалну декларацију о људским правима коју је Генерална скупштина Уједињених нација прогласила 10. децембра 1948;

Имајући у виду да ова Декларација има за циљ да осигура опште и стварно признање и поштовање права прокламованих у њој;

Имајући у виду да је циљ Савета Европе постизање већег јединства између његових чланица и да је очување и развијање основних људских права и слобода један од начина на који том циљу треба стремити;

Потврђујући изнова своју дубоку веру у оне основне слободе које су темељ правде и мира у свету и које се најбоље одржавају стварном политичком демократијом, с једне стране, и заједничким схватањем и поштовањем људских права од којих оне зависе, с друге стране;

Решене да, као владе европских земаља које су сличних погледа и имају заједничко наслеђе политичких традиција, идеала, слободе и владавине права, предузму првекораче за скупно остваривање извесних права наведених у Универзалној декларацији,

Споразумеле су се о следећем:

Члан 1 - Обавеза поштовања људских права

Високе стране уговорнице јемче свакоме у својој надлежности права и слободе одређене у Делу II ове Конвенције.

ДЕО I - ПРАВА И СЛОБОДЕ

Члан 2- Право на живот

1. Право на живот сваке особе заштићено је законом. Нико не може бити намерно лишен живота, сем приликом извршења пресуде суда којом је осуђен за злочин за који је ова казна предвиђена законом.

2. Лишење живота се не сматра противним овом члану ако проистекне из употребе силе која је апсолутно нужна:

а) ради одбране неког лица од незаконитог насиља;

б) да би се извршило законито хапшење или спречило бекство лица законито лишеног слободе;

в) приликом законитих мера које се предузимају у циљу сузбијања нереда или побуне.

Члан 3 - Забрана мучења

Нико не сме бити подвргнут мучењу, или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању.

Члан 4 - Забрана ропства и принудног рада

1. Нико се не сме држати у ропству или ропском положају.
2. Ни од кога се не може захтевати да обавља принудни или обавезни рад.
3. За сврхе овог члана израз "принудни или обавезни рад" не обухвата:
 - а) рад уобичајен у склопу лишења слободе одређеног у складу са одредбама члана 5. ове Конвенције или током условног отпуста;
 - б) службу војне природе или, у земљама у којима се признаје приговор савести, службу која се захтева уместо одслужења војне обавезе;
 - в) рад који се изискује у случају какве кризе или несреће која прети опстанку или добробити заједнице;
 - г) рад или службу који чине саставни део уобичајених грађанских дужности.

Члан 5 - Право на слободу и сигурност

1. Свако има право на слободу и безбедност личности. Нико не може бити лишен слободе осим у следећим случајевима и у складу са законом прописаним поступком:
 - а) у случају законитог лишење слободе на основу пресуде надлежног суда;
 - б) у случају законитог хапшења или лишења слободе због неизвршења законите судске одлуке или ради обезбеђења испуњења неке обавезе прописане законом;
 - в) у случају законитог хапшења или лишења слободе ради привођења лица пред надлежну судску власт због оправдане сумње да је извршило кривично дело, или када се то оправдано сматра потребним како би се предупредило извршење кривичног дела или бекство по његовом извршењу;
 - г) у случају лишења слободе малолетног лица на основу законите одлуке у сврху васпитног надзора или законитог лишења слободе ради његовог привођења надлежном органу;
 - д) у случају законитог лишења слободе да би се спречило ширење заразних болести, као и законитог лишења слободе душевно поремећених лица, алкохоличара или уживалаца дрога или скитница;
 - ђ) у случају законитог хапшења или лишења слободе лица да би се спречио његов неовлашћени улазак у земљу, или лица против кога се предузимају мере у циљу депортације или екстрадиције.
2. Свако ко је ухапшен биће одмах и на језику који разуме обавештен о разлозима за његово хапшење и о свакој оптужби против њега.

3. Свако ко је ухапшен или лишен слободе сходно одредбама из става 1.ц овог члана биће без одлагања изведен пред судију или друго службено лице законом одређено да обавља судске функције и имаће право да му се суди у разумном року или да буде пуштен на слободу до суђења. Пуштање на слободу може се условити јемствима да ће се лице појавити на суђењу.

4. Свако ко је лишен слободе има право да покрене поступак у коме ће суд хитно испитати законитост лишења слободе и наложити пуштање на слободу ако је лишење слободе незаконито.

5. Свако ко је био ухапшен или лишен слободе у супротности с одредбама овог члана има утуживо право на накнаду.

Члан 6 - Право на правично суђење

1. Свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона. Пресуда се изриче јавно, али се штампа и јавност могу искључити с целог или с дела суђења у интересу морала, јавног реда или националне безбедности у демократском друштву, када то захтевају интереси малолетника или заштита приватног живота странака, или у мери која је, по мишљењу суда, нужно потребна у посебним околностима када би јавност могла да нашкоди интересима правде.

2. Свако ко је оптужен за кривично дело сматраће се невиним све док се не докаже његова кривица на основу закона.

3. Свако ко је оптужен за кривично дело има следећа минимална права:

а) да у најкраћем могућем року, подробно и на језику који разуме, буде обавештен о природи и разлозима за оптужбу против њега;

б) да има довољно времена и могућности за припремање одбране;

в) да се брани лично или путем браниоца кога сам изабере или, ако нема довољно средстава да плати за правну помоћ, да ову помоћ добије бесплатно када интереси правде то захтевају;

г) да испитује сведоке против себе или да постигне да се они испитају и да се обезбеди присуство и саслушање сведока у његову корист под истим условима који важе за оне који сведоче против њега;

д) да добије бесплатну помоћ преводиоца ако не разуме или не говори језик који се употребљава на суду.

Члан 7 - Кажњавање само на основу закона

1. Нико се не може сматрати кривим за кривично дело извршено чињењем или нечињењем које, у време када је извршено, није представљало кривично дело по унутрашњем или међународном праву. Исто тако, не може се изрећи строжија казна од оне која је била прописана у време када је кривично дело извршено.

2. Овај члан не утиче на суђење и кажњавање неког лица за чињење или нечињење које се у време извршења сматрало кривичним делом према општим правним начелима која признају цивилизовани народи.

Члан 8 - Право на поштовање приватног и породичног живота

1. Свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке.

2. Јавне власти неће се мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других.

Члан 9 - Слобода мисли, савести и вероисповести

1. Свако има право на слободу мисли, савести и вероисповести; ово право укључује слободу промене вере или уверења и слободу човека да, било сам или заједно с другима, јавно или приватно, испољава веру или уверење молитвом, проповеди, обичајима и обредом.

2. Слобода исповедања вере или убеђења може бити подвргнута само оним ограничењима која су прописана законом и неопходна у демократском друштву у интересу јавне безбедности, ради заштите јавног реда, здравља или морала, или ради заштите права и слобода других.

Члан 10 - Слобода изражавања

1. Свако има право на слободу изражавања. Ово право укључује слободу поседовања сопственог мишљења, примања и саопштавања информација и идеја без мешања јавне власти и без обзира на границе. Овај члан не спречава државе да захтевају дозволе за рад телевизијских, радио и биоскопских предузећа.

2. Пошто коришћење ових слобода повлачи за собом дужности и одговорности, оно се може подвргнути формалностима, условима, ограничењима или казнама прописаним законом и неопходним у демократском друштву у интересу националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавештења добијених у поверењу, или ради очувања ауторитета и непристрасности судства.

Члан 11 - Слобода окупљања и удруживања

1. Свако има право на слободу мирног окупљања и слободу удруживања с другима, укључујући право да оснива синдикат и учлањује се у њега ради заштите својих интереса.

2. За вршење ових права неће се постављати никаква ограничења, осим оних која су прописана законом и неопходна у демократском друштву у интересу националне безбедности или јавне безбедности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других. Овим се чланом не спречава законито ограничавање вршења ових права припадницима оружаних снага, полиције или државне управе.

Члан 12 - Право на склапање брака

Мушкарци и жене одговарајућег узраста имају право да ступају у брак и заснивају

породицу у складу с унутрашњим законима који уређују вршење овог права.

Члан 13 - Право на делотворни правни лек

Свако коме су повређена права и слободе предвиђени у овој Конвенцији има право на делотворан правни лек пред националним властима, без обзира јесу ли повреду извршила лица која су поступала у службеном својству.

Члан 14 - Забрана дискриминације

Уживање права и слобода предвиђених у овој Конвенцији обезбеђује се без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, веза с неком националном мањином, имовно стање, рођење или други статус.

...

Протокол уз Конвенцију о људским правима и основним слободама

Париз, 20. марта 1952.

Члан 1 – Заштита имовине

Свако физичко и правно лице има право на неометано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права.

Претходне одредбе, међутим, ни на који начин не утичу на право државе да примењује законе које сматра потребним да би регулисала коришћење имовине у складу с општим интересима или да би обезбедила наплату пореза или других дажбина или казни.

Члан 2 – Право на образовање

Нико не може бити лишен права на образовање. У вршењу свих својих функција у области образовања и наставе држава поштује право родитеља да обезбеде образовање и наставу који су у складу с њиховим верским и филозофским уверењима.

Члан 3 - Право на слободне изборе

Високе стране уговорнице се обавезују да у примереним временским размацима одржавају слободне изборе с тајним гласањем, под условима који обезбеђују слободно изражавање мишљења народа при избору законодавних тела.

Протокол бр. 4 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода

Стразбур, 16. септембра 1963.

Члан 2 – Слобода кретања

1. Свако ко се законито налази на територији једне државе има, на тој територији, право на слободу кретања и слободу избора боравишта.
2. Свако је слободан да напусти било коју земљу, укључујући и сопствену.
3. Никаква ограничења не могу се поставити у односу на вршење ових права сем оних која су у складу са законом и која су неопходна у демократском друштву у интересу националне безбедности или јавне сигурности, ради очувања јавног поретка, за спречавање криминала, за заштиту здравља или морала или ради заштите права и слобода других.
4. Права из става 1. могу се, такође, у извесним областима подвргнути ограничењима која су уведена у складу са законом и оправдана јавним интересом у демократском друштву.

Члан 3 – Забрана протеривања сопствених држављана

1. Нитко не може бити протеран, било појединачном било колективном мером, с територије државе чији је држављанин.
2. Нико не може бити лишен права да уђе на територију државе чији је држављанин.

Члан 4 – Забрана колективног протеривања странаца

Забрањено је колективно протеривање странаца.

...

Протокол бр. 6 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода

Стразбур, 28. априла 1983.

...

Члан 1. – Укидање смртне казне

Смртна казна се укида. Нико се не може осудити на смртну казну или погубити.

Извор: www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN

Ово је страница Еуропског суда за људска права. Преводи Европске конвенције о људским правима на језике држава чланица доступни су у PDF формату.

Радни материјал за ученике 3.1**План 3. наставне јединице: „Разноликост и плурализам”**

	План: преговарање о заједничкој дефиницији заједничког добра	Време (минуте)
1. час	Разноликост појединачних мишљења: ученици дефинишу своје политичке приоритете	
	1. Ученици дефинишу политичке циљеве.	25 мин.
	2. Ученици анализирају своје одлуке.	15 мин.
2. час	Плурализам: ученици оснивају странке ради остваривања циљева	
	1. Ученици дефинишу профиле својих странака.	15 мин.
	2. Јавни догађај: странке се представљају.	10 мин.
	3. Наставников допринос: појам заједничког добра.	5 мин.
	4. Ученици разговарају о својим стратегијама преговарања.	10 мин.
3. час	Преговарање: можемо ли (или већина нас) да се договоримо о политичком циљу (заједничко добро)?	
	1. Ученици дефинишу циљеве.	10 мин.
	2. Ученици преговарају за округлим столом.	30 мин.
4. час	Анализа наставне јединице	
	1. Ученици размишљају о свом искуству.	20 мин.
	2. Додатна дискусија.	15 мин.
	3. Ученици дају повратне информације.	5 мин.

Радни материјал за ученике 3.2

Учествовати у демократији – основна правила и начела

Учествовати у демократији значи учествовати у преговарању о заједничком добру

У демократским друштвима, свако – појединци или групе – може учествовати и залагати се за своје интересе и идеје. Коначна одлука не мора у потпуности испунити наше циљеве, али ако не учествујемо, нико на њих неће обратити пажњу.

У демократским друштвима, до одлука и решења се долази кроз борбу мишљења и надметање интереса и идеја. Сагласност се постиже кроз компромис који све странке, или већина, могу прихватити. Таква одлука се, у том тренутку, може сматрати дефиницијом **заједничког добра**.

Борба мишљења и политичко надметање стварају елемент борбе. Зато је врло важно да се сви играчи на политичкој позорници договоре о систему правила поштујући начело међусобног уважавања.

Основна правила и принципи преговарања и борбе мишљења у демократији

1. Јасноћа и међусобно уважавање:

„Не слажем се са оним што говориш, али до смрти ћу бранити твоје право да то кажеш.“

Волтер (1694-1778)

То значи да на особе различитих интереса и погледа гледаш као на своје противнике, али не и непријатеље. Не бориш се, већ учествујеш у нечему што више личи на спортско такмичење.

2. Људска права важе за све људе

Људска права уводе начело ненасиља. Политичко надметање се остварује речима, аргументима, идејама, шармом и духом.

3. Спремност на компромис

Покушај да пронађеш *win-win* решења (обе стране побеђују).

Ако то није могуће, постарај се да обе стране пронађу нешто око чега се могу сложити.

Избегавај *win-lose* ситуације (једна страна побеђује, друга губи), без обзира на то ко побеђује, а ко губи.

4. Савети за преговарање

Имајте јасну слику о свом циљу. Играчи који знају шта желе често побеђују управо због тога.

Покушајте да разумете угао гледања других. Усредсредите се на оно око чега се можете сложити, а не на оно око чега се не слажете – тражите заједничке интересе и проблеме и радите на њима. Међутим, будите врло јасни у вези са питањима која су вам битна. Немојте прихватити решења која сматрате неправедним или неефикасним и не предлагите их другима.

Покушајте да ставите нагласак на питања која омогућавају компромис, у суштини на све што је мерљиво и може се изразити бројкама – на пример, расподела ресурса, новца, земље или времена. Избегавајте спорове око колективног идентитета (боје, етничког порекла).

Радни материјал за ученике 3.3

Оснивање политичке странке

1. Нацрт програма

1. Изаберите председавајућег, говорника, члана који мери време и два записничара (види упутства за сваку улогу у наставку).
2. Прихватите нацрт програма - са или без измена (глас већине).
3. Шта нас је окупило?
 - Шта је мој главни приоритет? Изјава сваког члана, без дискусије.
4. Дефинисање **политичког профила** странке:
 - Какав је наш политички став? Да ли желимо да прихватимо једно од четири основна становишта? Или смо можда негде у средини? Или морамо дефинисати ново становиште?
 - Којим питањима се највише бавимо? На пример, да ли посебно бринемо о неким конкретним групама људи? Или, да ли дефинишемо кључни проблем или питање? На ком нивоу делујемо – локалном, националном, европском, глобалном?
 - Које име ћемо дати нашој странци? Које име најбоље одражава наш профил? (Ставите име на школску клупу или зид иза вас)
5. **Циљеви:** који је наш главни приоритет? Имамо ли још неке циљеве?
6. **Стратегија:** како ћемо освојити подршку?
 - Ко још дели наше циљеве – ко дели наше ставове?
 - У вези са чим смо спремни да постигнемо компромис? У чему не попуштамо?

2. Упутства за улоге

Председавајући

У демократској заједници, организације као што су политичке странке морају функционисати као демократске микро-заједнице (види радни материјал за ученике 3.1). Твој задатак је да водиш рачуна о томе да се током састанка поштују процедура и људска права, на пример, да свако има подједнаку шансу да изрази своје мишљење.

Задужен/задужена си за дневни ред састанка. Ако се расправа закомпликује јер се неколико питања решава истовремено, упозораваш своју групу на ту чињеницу и предлажеш питање о коме ће се прво расправљати.

Говорник и записничари

Ти си „особа за односе с јавношћу“ одговорна за „производ“ који има смисла и добро се „продаје“ – име странке, изјава о вашем циљу, или циљевима. Да ли те остали могу лако разумети? Да ли ће им се твој наступ допасти?

Представићеш странку на скупу планираном за 3. час. Покушај да оставиш добар утисак на ученике који још нису приступили странци, а покушај и да придобијеш чланове других странака, посебно оне који су ти најближи по ставовима. Провери са наставником колико времена имаш на располагању.

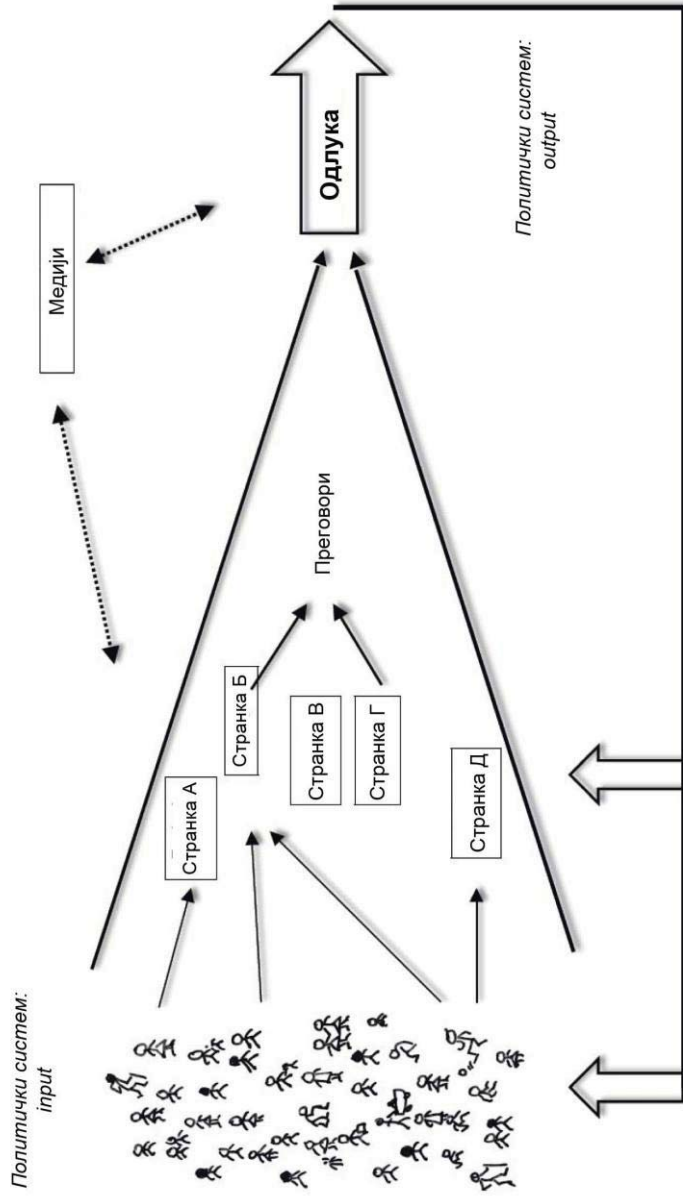
Група треба да размотри на који начин записничари, а можда и сви чланови странке, могу допринети оглашавању, нпр. састављањем рекламног летка или постера. Провери са наставником који су вам материјали доступни или их сам/сама набави.

Ученик који мери време

Председавајући је „менаџер демократије“, а ти си „менаџер ефикасности“. Твој задатак је да водиш рачуна о времену током састанка, како вам не би понестало времена.

Савети: предложи додатно време пре него што почнете. Адекватно реагуј ако видиш да твоја група касни. предложи прилагођавање плана. Група одлучује шта ће учинити, а ти нудиш решења.

Радни материјал за ученике 3.4 Како се демократски политички систем носи са разноликошћу и плурализмом?

Сви играчи се договарају о систему правила и принципима.
Међусобно но уважавање личног достојанства;
- људска права;
- ненасиље;
- надметање интереса и циљева;
- спремност на компромис;
- одлучивање већином гласова;
- о заједничком интересу се преговара,

Радни материјал за ученике 3.5

Појам заједничког добра: обележје демократије и диктатуре

*La multitude qui ne se réduit pas à l'unité est confusion;
l'unité qui ne dépend pas de la multitude est tyrannie.*

[Разноликост која се не може свести на јединство је конфузија; јединство које занемарује разноликост је тиранија.]

Блез Паскал (1623-62.)

Преговарање о заједничком добру у плуралистичким демократијама	Наметање заједничког добра у ауторитарној владавини и диктатури
	
<p>У плуралистичким демократијама, о заједничком добру се преговара и за њега се бори. Нико унапред не зна резултат (АВ?). То често подразумева покушај и грешку, па се одлуке могу, а понекад и морају, исправити. Политика је процес колективног учења кроз противречне дебате; на крају мора бити донета одлука.</p>	<p>В1: божанском спознајом или научном анализом (на пр. марксизам–лењинизам) заједничко добро се може објективно дефинисати. Само владајућа елита је за то способна (В2!). Заједничко добро оправдава сва средства, укључујући силу, да би се савладао отпор и супротстављање (X). Критичари “В1” или “В2!” се проглашавају непријатељима.</p>
<p>У плуралистичким демократијама, групе промовишу различите циљеве, интересе и вредности (циљеви А и Б). Свака група се залаже за своје циљеве (a1, a2, b1, b2), покушавајући да утиче на коначну одлуку у своју корист (ААВ? – ВВА?). Плурализам подстиче такмичење и борбу мишљења. Слободни медији подржавају жустре расправе.</p>	<p>У диктатурама, групе или појединци који промовишу неку алтернативу или износе критику бивају ућуткани (симбол X). Право на учествовање даје се само присталицама режима. Медији се цензуришу. Владар одлучује који проблеми, интереси или циљеви постају део политичког програма.</p>
<p>Борба мишљења се сматра нужном и продуктивном да би се постигао договор и компромис. Одлуке подлежу критичком преиспитивању.</p>	<p>Јединство намеће и унапред дефинише владар. Сматра се да борба мишљења изазива несклад и опасна је, јер се тешко контролише.</p>

Радни материјал за ученике 3.6

Мапа друштвених подела и политичких

У сваком друштву постоји неколико основних супротстављених позиција које називамо поделама (расколима). Подела лево-десно постоји у свим земљама капиталистичког система са слободном трговином. Ова подела датира још из времена индустријске револуције у XIX веку.

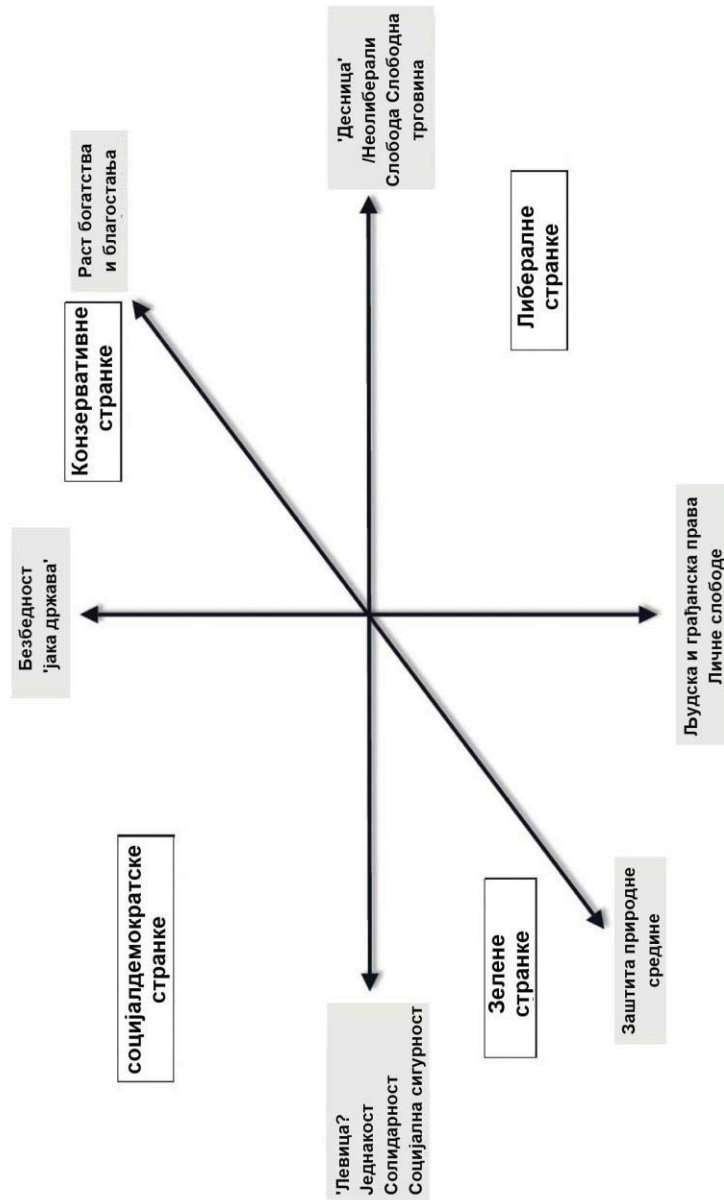
Друге две поделе (раскола) су из новијег времена.

Раскол између заштите околине и привредног раста појавио се на политичкој сцени 1970-их.

Раскол између „јаке државе“ насупротив грађанским правима је поново постао актуелан у борби против тероризма после 11. септембра 2001.

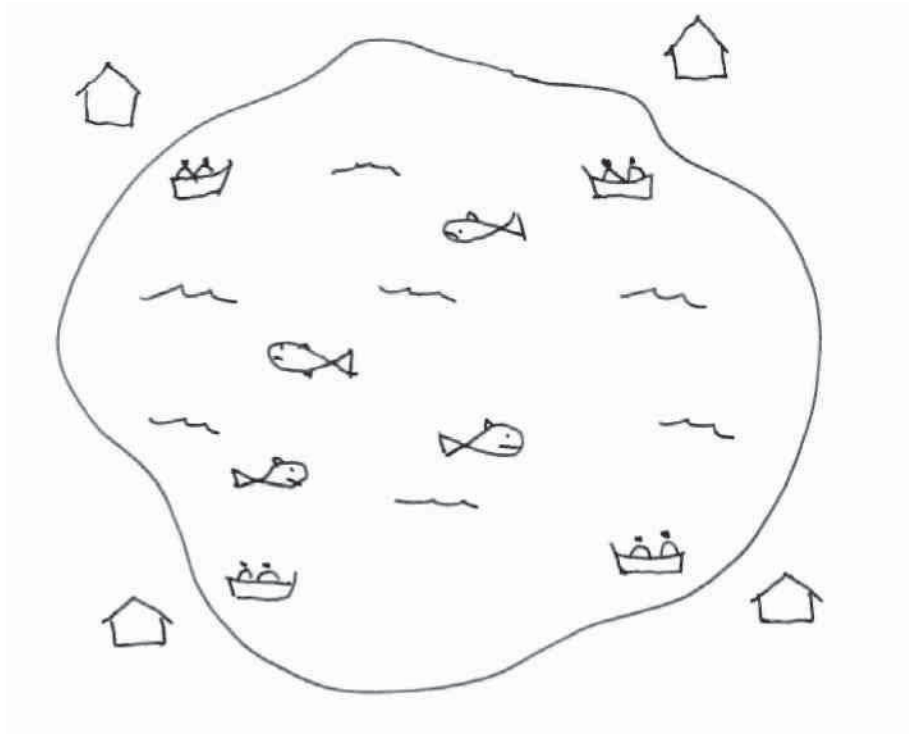
Систем политичких странака одражава ове поделе. Странке заступају интересе појединих група и дају предност одређеним поделама.

Свако друштво има специфичну структуру подела. Што више подела (раскола) постоји у неком друштву, то је њиме теже управљати.

Радни материјал за ученике 4.1

Пример: сукоб у рибарској заједници

I. Рибарска заједница

Замислите велико језеро пуно рибе. На обалама језера, у четири мала села, живе рибари – рибарска заједница. Свако село шаље своју посаду на рибарење. У сезони ловостаја, рибари пуштају да се залихе рибе повећају, док они за то време поправљају своје мреже и бродове. Риба је њихов једини извор прихода. Оно што њихове породице не поједу, продају на оближњој пијаци. Од оног што на тај начин зараде, рибари хране, облаче и издржавају себе и своје породице. Њихов животни стандард је скроман, али задовољавајући.

II. Сукоб око лошег управљања ресурсима

Последње две или три године, у рибарској заједници је избио озбиљан сукоб. Неке рибарске посаде су покушале да повећају зараду ловећи веће количине рибе. Последица тога је био пад репродукције, па су се за три године рибље залихе упола смањиле. Рибарска заједница је суочена са низом проблема:

1. смањење укупних залиха рибе и страх од потпуног истребљења;
2. опадање укупне производње рибе;
3. јаз између два богата и два сиромашна рибарска села („победници и губитници“);
4. опасност од жестоког конфликта између рибарских села.

Ово је сукоб због лошег управљања заједничким ресурсом. Чини се да се он заснива на три ствари које се међусобно допуњују:

1. Постоји подстицај који охрабрује рибаре да лове више рибе;
2. Не постоје никаква правила, па рибари могу да чине шта год желе;
3. Не постоји комуникација између рибарских посада.

III. Анализа сукоба („дијагноза”)

1. Подстицај за прекомерни излов залиха рибе

Сваки рибар зна да заједница зависи од залиха рибе, па зато води рачуна о томе да се рибље залихе потпуно опораве.

Са друге стране, сваки рибар исто тако зна да ако његова посада улови још једну рибу, рибље залихе вероватно неће трпети. То би поправило зараду те посаде, док би трошкове – бригу за рибље залихе, сносила цела заједница. Неједнака расподела додатне зараде и трошкова иде у прилог рибарима који улове више рибе. То је подстицај да се повећа обим риболова. Са становишта сваког рибара појединачно, уловити више рибе изгледа као разумна одлука.

Додатни приход (+100%) Додатни трошкови -25%	Додатни профит (+75%)	Посада 4 -25%	Додатни приход (+0%) Додатни трошкови (4x -25%)
	Додатни трошкови (-25%)	Посада 3 -25%	
		Посада 2 -25%	
	Посада 1 -25%		
Посада бр. 1 са додатним уловом		Рибарска заједница (све четири посаде)	

Укупни додатни приход и профит одлази посади бр. 1.

Једна посада улови више рибе: неједнака расподела додатног прихода, додатних трошкова и додатног профита за рибарску заједницу.

Сви рибари су свесни овог подстицаја и у потпуности су информисани о ефектима онога што сви раде. Најгори сценарио је врло вероватан – сви ће радити исто и ловити више рибе. Последица тога ће бити претерани излов и залихе се више неће моћи у потпуности обновити. Покреће се зачарани круг јер рибари могу надокнадити смањење зараде само даљим повећањем излова.

2. Непостојање правила

Рибари се тако понашају јер не постоје никаква правила – нема смерница, нема сигурности, нема циљева заједнице, нема санкција. У садашњој ситуацији, сваки рибар може да ради шта жели, а све што улови припада њему.

У таквим околностима, понашање рибара не изненађује – али последице за заједницу и рибље залихе су катастрофалне.

3. Недостатак комуникације

Рибари се до сада још нису састали и разговарали о ситуацији у којој се налазе. Понашају се како мисле да је најбоље и реагују на одлуке које су донеле друге посаде.

4. Последица лошег управљања ресурсима

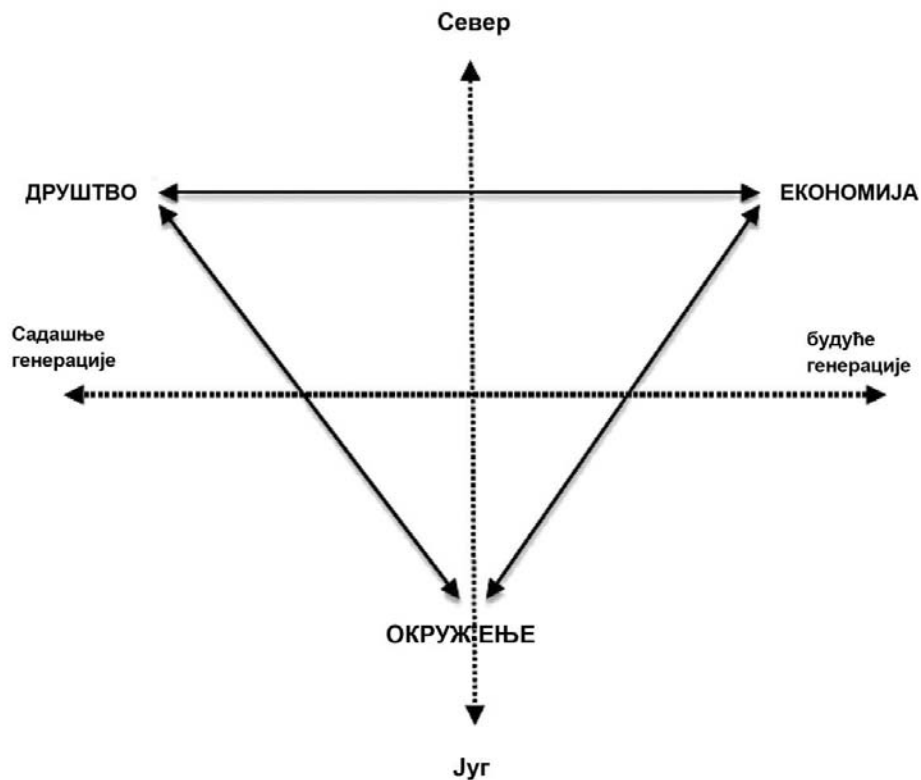
Модел одрживости помаже да се утврди штета изазвана лошим управљањем од стране рибара, а он може помоћи и у дефинисању алтернативног модела понашања (види радни материјал 4.2 и 4.4).

IV. Решавање сукоба

При избору „терапије“ треба водити рачуна о „дијагнози“ сукоба.

Радни материјал за ученике 4.2

Модел циљева одрживости

Како тумачити овај дијаграм

Овај модел обухвата три циља одрживости и ставља их у историјску и глобалну димензију:

1. „Околина“: заштита природне средине и ресурса;
2. „Економија“: економски раст (продуктивност, резултат, богатство);
3. „Друштво“: друштвена кохезија, праведна расподела благостања;

Стрелице са два врха показују да се циљеви према којима су усмерене могу међусобно допуњавати или искључивати.

Радни материјал за ученике 4.3

Примена модела одрживости на рибарску игру:

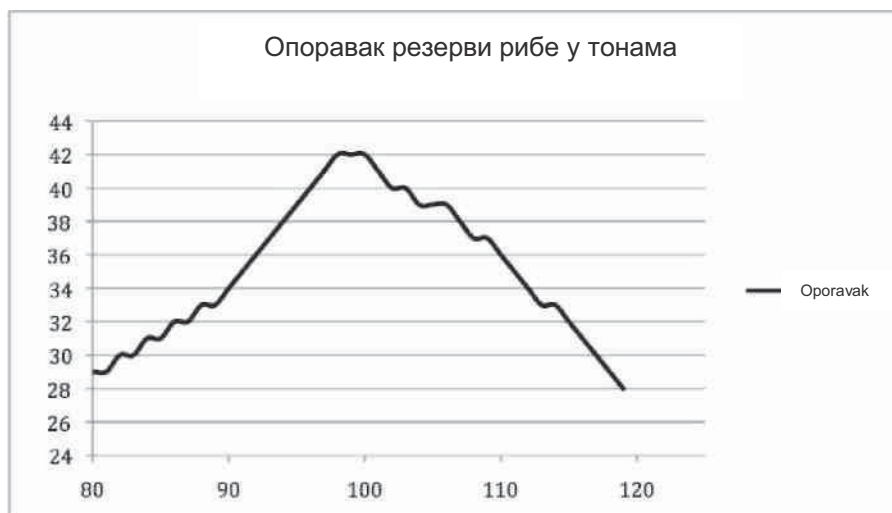
Како можемо „уловити што је могуће више рибе“?

Циљеви модела одрживости	Шта би требало да постигнемо рибарском игром?
Економија: Економски раст, пораст благостања	
Друштво: Расподела добара у заједници	
Околина: Заштита природне средине и ресурса	
Дугорочна стабилност: Остваривање циљева одрживости данас и у будућности	
...	

Радни материјал за ученике 4.4

Која је оптимална равнотежа између репродукције рибе и излова?

Рибљи фонд производи веће или мање количине нове рибе, у зависности од количине рибе која је остала у језеру након што се завршила сезона рибарења. Колика залиха рибе произведе највећу количину нове рибе? Одговор на то питање је кључ за одрживо рибарење.

Рибље залихе на крају сезоне у тонама

Залихе на крају сезоне	Обнављање (производња нове рибе)	Залихе на почетку нове сезоне
80	29	109
85	31	116
90	34	124
95	39	134
96	40	136
97	41	138
98	42	140
99	42	141
100	42	142
101	41	142
102	40	142
103	40	143
104	39	143
105	39	144
110	36	146
115	32	147
120	28	148

Ова табела показује **највише стопе обнављања** које је рибља популација способна да произведе. Ове стопе обнављања су идеалне за одрживо рибарење.

Радни материјал за ученике 5.1

Припреме за конференцију о систему правила

План

Распоред	Програм	Материјали и средства
1. час	Формирање радних група. У свакој групи се налази по један члан из сваког рибарског села.	Радни материјали 5.1, 5.2.
1. час 2. час	Групе праве нацрт оквира правила. Групе припремају своје презентације. Чланови заједнице прихватају пословник и гласају за одржавање конференције.	Радни материјали 5.2, 5.4. Флипчарт и фломастери.
3. час	<i>Пленарни састанак:</i> Групе представљају своје нацрте правила. Чланови заједнице упоређују и оцењују нацрте оквира правила. Чланови заједнице расправљају о томе који оквир правила би требало прихватити.	Радни материјал 5.3.
4. час Конференција	<i>Конференција:</i> Чланови заједнице држе кратке промотивне говоре у прилог моделу који су изабрали. Прихватају оквир правила већином гласова. Потписују изворни документ који садржи правила. <i>Осврт</i> Ученици анализирају стечено искуство.	Радни материјал 5.4. Бели папир формата А4, хемијска оловка, фломастери.

Зашто треба играти игру доношења одлука?

Метода примењена у оквиру горе изложеног плана је игра доношења одлуке. Разлог за избор ове методе је следећи.

Игра функционише као модел. Она дочарава важне елементе стварности и јасно указује на њих, изостављајући истовремено много других појединости. Све државе имају неку врсту основног система, на пример устав који утврђује правила за доношење одлука и решавање сукоба. Без таквог система, чланови заједнице не би имали никакву подршку у решавању међусобних сукоба, па би прибегавали насиљу.

Када учествујете у демократији, остварујете права која су вам гарантована уставом ваше земље. Најбољи начин да разумете на који начин функционише систем правила и закона у вашој земљи је да сами створите такав систем. Игра доношења одлука вам даје управо тај задатак.

Радни материјал за ученике 5.2

Основна питања о којима треба водити рачуна при успостављању институционалног система

Приликом утврђивања система правила, морате донети неке основне одлуке. Ви одлучујете којем облику управљања (одлучивања) дајете предност и ко ће бити власник уловљене рибе. Можете створити различите комбинације тих основних облика и доћи до веома различитих решења.

Управљање	Хијерархија (државна власт)	Кооперативна мрежа
Власништво		
Приватно власништво		
Јавно добро		

Одељци који следе дају додатне информације о различитим опцијама.

1. Избор модела управљања

Кључни агент	Држава	Локалне мреже
Кључни појмови	Моћ и власт	Лични односи, комуникација и заједнички интереси
Осмислити начело система	Хијерархија (од горе према доле)	Партнерство (исти ниво)
Предности	Мир и стабилност Закони јасно допуштају или забрањују одређено понашања људи Закони се могу судски спровести	Велика стручност и флексибилност у решавању проблема и испуњавању интереса људи Слобода импровизације и брзог реаговања
Слабости и ризици	Опасност од злоупотребе моћи Нефлексибилност Слаби подстицаји за личну иницијативу	„Вето-играчи” могу блокирати одлуке Правила се тешко спроводе ако се не поштују
Правна средства	Демократија и људска права Владавина права Систем кочница и равнотежа у Уставу	Моралне санкције Култура одговорности

2. Питање власништва: чији је улов рибе?

Две основне опције и неки критеријуми за размишљање:

	Приватно власништво	Јавно добро
Власничка правила	Сваки рибар је власник свог улова Може њиме да располагаже како жели	Сваки рибар испоручује свој улов јавном заступнику Риба се потом дели члановима заједнице
Подстицај за рибаре		
Утицај на укупну количину рибе		
Утицај на залихе рибе		

3. Још нека питања која треба размотрити приликом успостављања институција

- Да ли желите да дефинишете циљ који треба остварити?
- Ко је овлашћен да доноси одлуке?
- Да ли желите да обезбедите средства за спровођење правила?
- Да ли постоји опасност од злоупотребе моћи?
- ...

Радни материјал за ученике 5.3

Поређење различитих система правила

Критеријуми за поређење	Наш нацрт	Остали модели		
		бр. 1	бр. 2	бр. 3
А. Основе Хијерархија				
Умрежавање				
Приватно власништво				
Јавно добро				
Коментари				
Б. Правила Циљеви				
Моћ одлучивања				
Спровођење правила				
Злоупотреба моћи				
...				
Коментари				

Радни материјал за ученике 5.4

Процедурална правила за конференцију – нацрт

Усвајање процедуралних правила

1. Заједница прихвата нацрт процедуралних правила већином од 50% или више гласова.
2. Ако нису предложене никакве измене овог нацрта, он може бити прихваћен гласањем преко представника. Измене се изгласавају посебно.

Председавајући

3. Већином гласова један члан заједнице се бира за председавајућег. Председавајући може учествовати у изгласавању нацрта система правила, али не може бити портпарол (правило бр. 5).

Коначне промотивне изјаве

4. Чланови заједнице се дизањем руку изјашњавају за нацрт модела коме дају предност. Оснивају странке које могу лобирати за тај модел.
5. Портпарол даје промотивну изјаву за своју странку која не траје дуже од два минута.
6. Током гласања није више дозвољено вођење дебате.

Поступак гласања

7. Гласање: чланови заједнице гласањем прихватају нацрт. Сви гласови су једнако вредни. Чланови гласају дизањем руку.
8. Двостепена одлука: гласање о нацрту одвија се у два круга.
 - 8.1 Први круг: чланови заједнице гласају за један нацрт.
 - 8.2 Други круг: два нацрта са највећим бројем гласова улазе у други круг гласања. Заједница усваја нацрт који је добио највећи број гласова.
 - 8.3 Ако оба нацрта добију једнак број гласова, пре понављања гласања се води дискусија.

Документација и ауторизација

9. Писац нацрта уноси датум и место одржавања конференције на крају документа са правилима.
10. Сви чланови заједнице потписују документ.

Радни материјал за ученике 5.5

Кратак преглед: шта можемо научити играјући овакве игре?

1. Развој заједнице: низ проблема и решења

ПРОБЛЕМ	РЕШЕЊЕ
Како можемо опстати?	Морамо се ослонити на природне ресурсе које имамо - рибу.
Како можемо решити сукоб због претераног излова?	1. Потребан нам је концепт одрживости. 2. Потребан нам је систем правила да бисмо организовали процес комуникације и одлучивања.
1. Како дефинишемо одрживост?	Треба да успоставимо равнотежу неколико циљева. У ствари, морамо произвести онолико рибе колико залихе дозвољавају, а да се не истроше, да бисмо обезбедили будућу стабилност. Морамо праведно расподелити принос.
2. Каква правила су нам потребна?	Приликом стварања система, морамо изабрати између различитих начела – уплитања државе или развијања мреже равноправних учесника.
Како можемо спречити злоупотребу моћи?	Превише моћи не сме dospети у руке једне особе. Устави примењују следећа средства: заштитне механизме, владавину права, давање људским правима статуса грађанских права, ограничавање вршења власти, референдуме, регионалну и савезну аутономију, слободу штампе и медија.
Ко одлучује о систему правила који добијамо?	Сви ми заједно. Ми састављамо предлог, бирамо и одлучујемо гласањем.
Како тај процес можемо организовати праведно и ефикасно?	Утврђујемо план. Потребан нам је систем процедуралних правила о коме се унапред морамо договорити.

2. Закључци

1. Политика је напор који улажемо да бисмо савладали проблеме који утичу на благостање и опстанак заједнице. Институције, као што је систем правила, су алати за решавање проблема. Ако не испуњавају ваљано своју сврху, могу и морају се мењати.
2. Конфликт је увек део друштвеног и политичког живота. Иако се конфликт не може искоренити, могуће је контролисати његов негативан утицај.
3. Концепције рибарске игре и игре доношења одлука служе као модели. Блиске су историјској стварности јер описују развој заједнице као низ проблема и решења.
4. Стварност се разликује од игара у две важне ствари. Прво, не располажемо тако тачним подацима о нашим природним ресурсима као што је то случај у игри. Друго, демократије немају демократске корене. Демократија и људска права се не успостављају путем конференција, већ кроз конфликт.

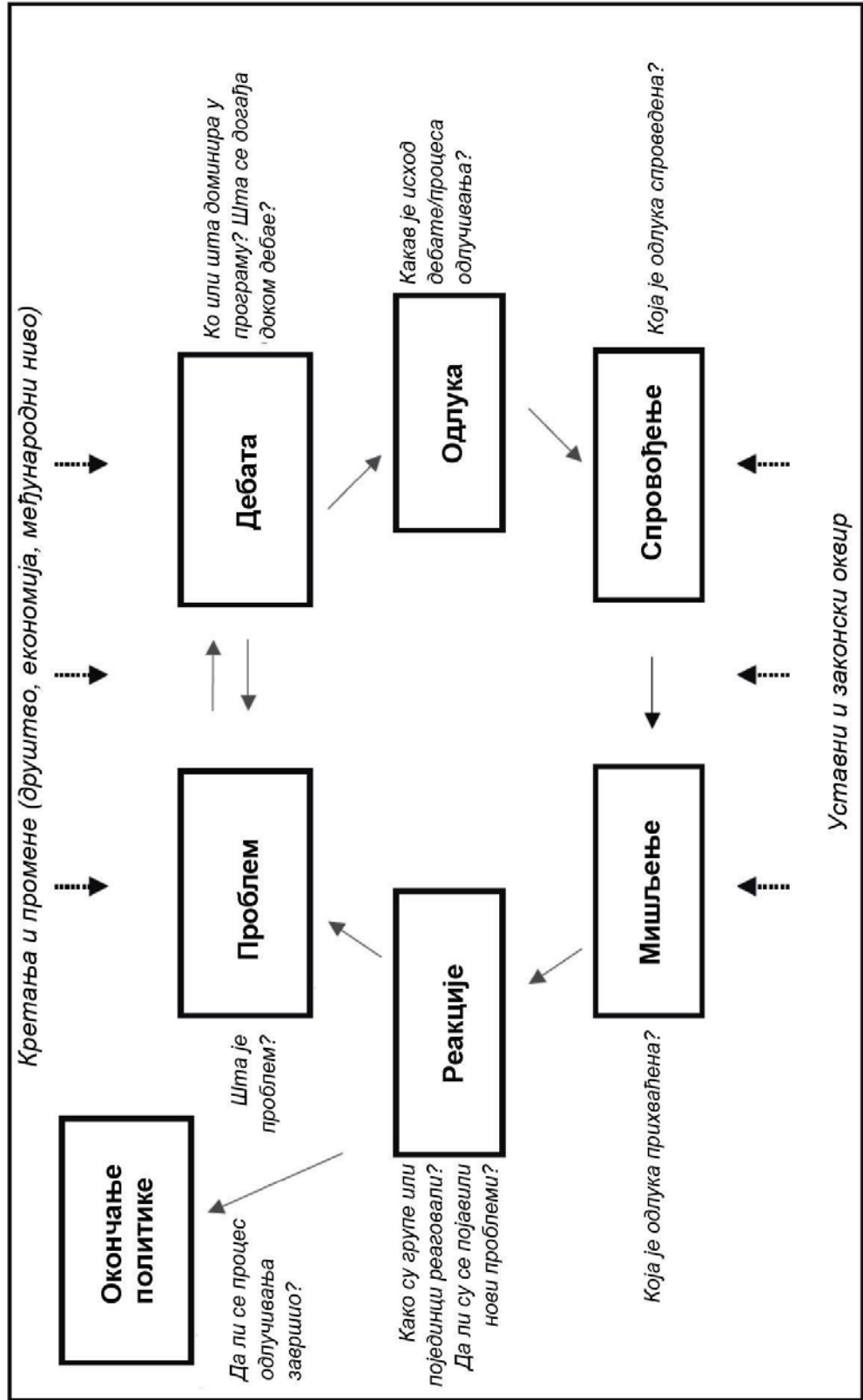
Радни материјал за ученике 5.6

Повратне информације уз 4. и 5. наставну јединицу

Овај упитник је алат који ти помаже у анализи твог личног искуства у учењу. Он је важан извор информација за наставника у циљу будућег унапређења наставе ЕДЦ/ХРЕ. Пиши на полеђини или на додатном папиру ако ти је потребно више простора..

1. У чему сам највише уживао/уживала:
2. Шта ми се најмање свидело:
3. Најважнија и/или најинтересантнија ствар коју сам научио/научила:
4. На чему бих у наставку желео/желела да радим:
5. Моје мишљење о коришћењу игара у ЕДЦ/ХРЕ:
6. Предлози за наставника:
 - а) Шта је добро функционисало – шта не би требало мењати?
 - б) Предлози за побољшање
7. Друге напомене – шта још желим да кажем:

Радни материјал за ученике 6.1
Модел политичког циклуса: политика као процес решавања проблема у заједници

Радни материјал за ученике 6.2

Политички циклус – средство за праћење и разумевање процеса политичког одлучивања

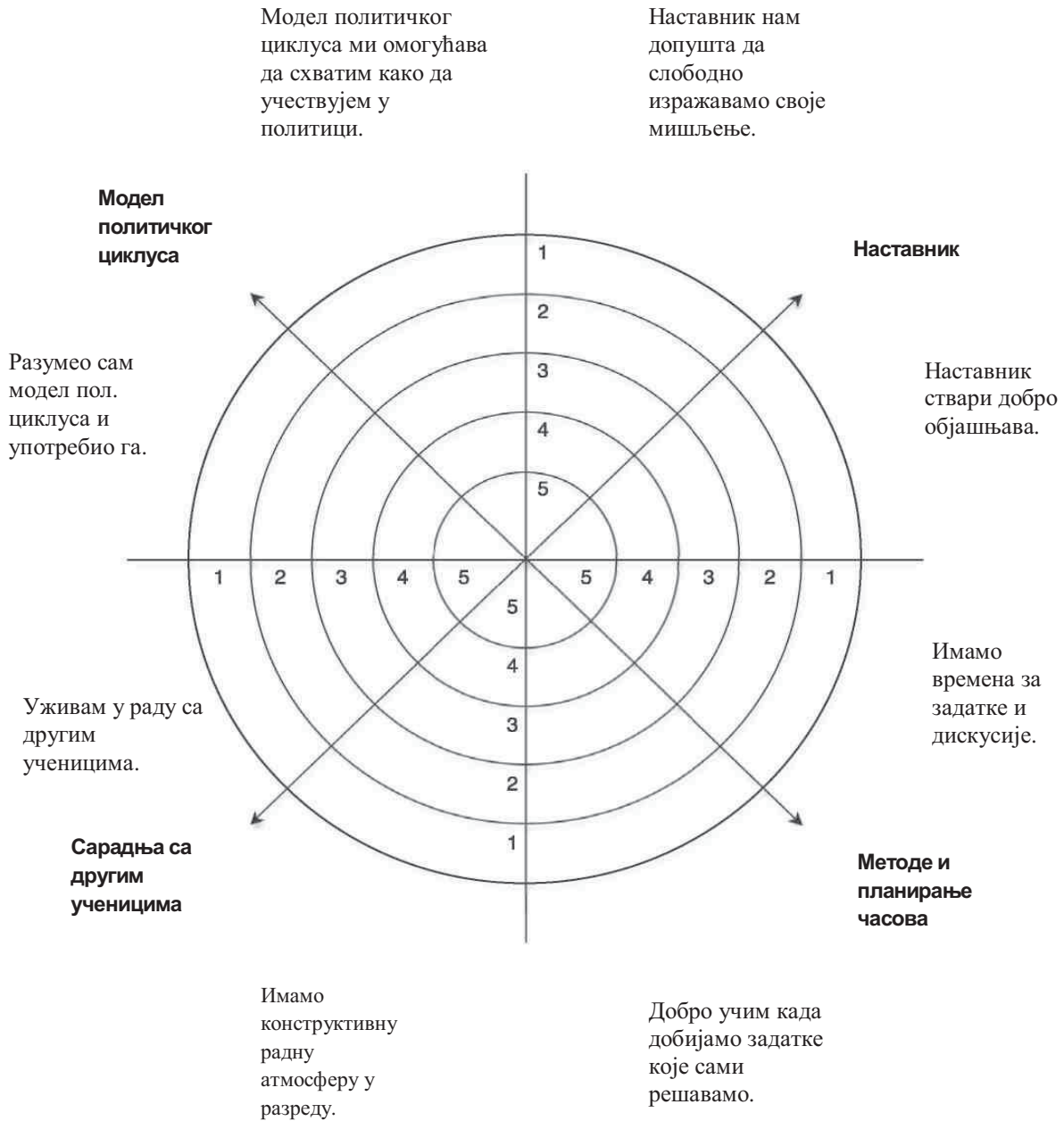
Појмови и основна питања <i>Прилагодити питања ако је потребно</i>	Белешке	Извори информација
1. Тема О којем проблему је реч?		
2. Проблем Ко утврђује програм? Шта је проблем? Да ли се сви протагонисти слажу са дефиницијом проблема?		
3. Расправа Ко је укључен? Који су интереси и вредности протагониста?		
4. Одлука Какав је исход? Да ли је неким интересима дата предност – или се ради о компромисној одлуци?		
5. Спровођење Како се спроводи одлука? Ко је укључен или одговоран? Има ли проблема или сукоба?		
6. Мишљења Који појединци, протагонисти, групе, итд. подржавају или критикују исход? Које су њихове вредности, идеологије и интереси?		
7. Реакције Како реагују? (појединачно, колективно?) Којим средствима остварују моћ и притисак?		
8. Нови проблем, стари проблем или решење? Постоји ли нова дебата о стварању програма? Шта је проблем? Стари или нови? Или је одлука довела до решења које зауставља процес?		

Радни материјал за ученике 6.3
Повратне информације о наставној јединици
„Власт и политика”

Одељење:

Датум:

1. Мета за пикадо (5:1 потпуно се слажем - 1:1 у потпуности се противим)

2. Моје личне повратне информације

2.1 Најважнија (најважније) ствар (ствари) коју/које сам научио/научила:

2.2 Шта нисам сматрао/сматрала занимљивим или корисним:

Радни материјал за ученике 7.1

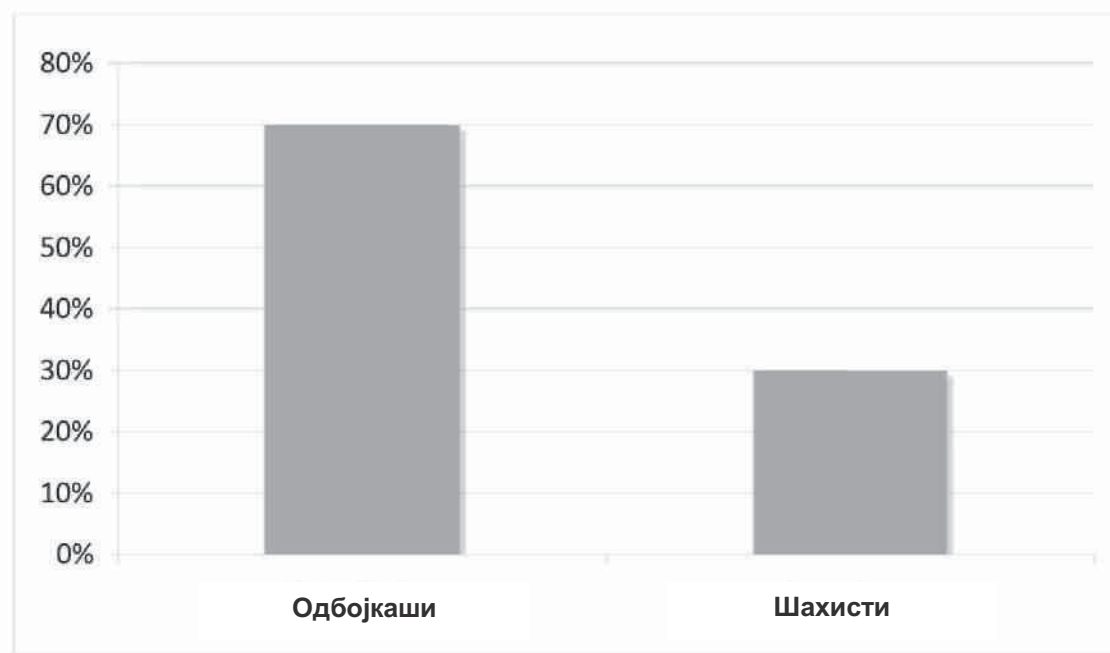
Да ли је владавина већине неправедна према мањини? Пример

Један спортски клуб има велики број страствених одбојкаша и мањи број исто толико страствених шахиста. Обе групе учествују на првенствима и успеле су да привуку нове чланове. Сваки члан плаћа клубу исту своту новца као годишњу чланарину. Једном годишње се одржава састанак на којем сви чланови већином гласова одлучују како да употребе тај новац. Одбојкаши имају дугу листу захтева, укључујући редовну набавку нових лопти, нову спортску одећу за тим и уређивање одбојкашког терена. Шахистима су потребни нови материјали за почетнике, књиге и часописи, али и већа просторија и више шаховских гарнитура, столова и столица за све већи број њихових чланова.

Представници одбојкаша и шахиста износе своје захтеве. Потом се доноси одлука већином гласова. Сваке године одбојкаши надгласају шахисте. Сав новац иде на одбојкашке пројекте, а шахисти морају да се задовоље оним што имају.

Шахисти постају помало фрустрирани и нестрпљиви. Уосталом, и њихова чланарина се троши на одбојкашке пројекте. Осећају се као чланови другог реда, а неки од њих су већ изразили мишљење да треба да се раздвоје у два посебна клуба.

Већина одбојкаша одмахује главом. Власт већине – то је демократија. Ако си надгласан, то је део игре. Међутим, неки одбојкаши ипак сматрају да је такав став мало поједностављен и да праведна игра подразумева и уважавање интереса шахиста. Али како?

Структура чланства у спортском клубу – једноставан пример плурализма. Плуралистичка друштва имају исту врсту структуре која је, наравно, много сложенија. Различите групе имају различите интересе који могу бити супротстављени. Што је друштво сложеније, то има више могућности за стварање супротстављених интереса. Демократија и људска права нуде алате за праведно и мирно решавање тих сукоба.

Пример преузет и прилагођен из: David Miller, *Political philosophy. A very short introduction*, Oxford, 2003, стр. 5.

Радни материјал за ученике 7.2

Како демократије брину о заштити мањина?

Проблем успостављања равнотеже између права већине и мањине је кључно питање на свим нивоима у заједници, од малих клубова до државног нивоа. Са једне стране, у демократији треба поштовати вољу већине. Са друге стране, треба поштовати и интересе мањинских група. Ако постоји група оних који стално губе, који сматрају да су дискриминисани, то може довести до озбиљног сукоба у заједници.

У уставима демократских земаља обично се примењују два решења – оба постављају границе ономе о чему већина може да одлучује. Једно је ограничавање моћи већине давањем мањим ентитетима права на аутономију (савезни или регионални модел). Друго решење је обухватање људских права као грађанских права. Та права штите појединце и мањинске групе будући да већина мора да их поштује.

1. Савезни/ регионални модел

Мањинске групе формирају регионалне ентитете . САД, Немачка или Белгија су примери савеза држава, док је Швајцарска пример кантоналног модела. У тим мањим јединицама одлучује већина, а то може обухватати право на контролу сопственог буџета или учествовање у националном законодавству. Демократски уставни се разликују по обиму аутономије који дају овим подентитетима.

Овај приступ се може проширити изменом дефиниције већине. Ако је за неке одлуке потребна већина од више од 50–75% или чак 100% – мањинске групе могу да утичу на политичке одлуке, па чак могу и да имају право вета.

2. Људска права као мањинска права

Људска права функционишу као мањинска права постављањем граница ономе о чему може одлучивати већина. Узмимо, на пример, чланове **Европске конвенције о људским правима од 4. новембра 1950:**

Члан 5, Право на слободу ...

Свако има право на слободу ...

Члан 14, Забрана дискриминације

Уживање права и слобода предвиђених у овој Конвенцији обезбеђује се без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, веза са неком националном мањином, имовно стање, рођење или други статус.

Чланови 5 и 14 говоре о два начела људских права – слободи и једнакости.

Грађани чија су људска права повређена у некој земљи чланици Савета Европе, могу се обратити Европском суду за људска права.

Људска права постају грађанска права онда када су постала део устава. У том случају су она јаче заштићена јер су постала део правног система, али она се односе само на грађане те државе. У неким земљама, установљен је уставни суд који штити грађанска права. За измене и допуне устава обично је потребно више од просте већине, па мањинске групе могу спречити промене које би могле да их угрозе.

Радни материјал за ученике 7.3

Задатак: писање нацрта статута спортског клуба

1. Састави низ правила (члан 1, члан 2, члан 3, итд. ...) која решавају следећа питања:
 - Како треба расподелити средства између постојећих група?
 - Ко одлучује о томе како се расподељују средства?
 - Да ли групама треба дати право на аутономију?
 - Како треба применити начело недискриминације – да се заштите права и интереси већине и мањине?
 - ... *(ако желите, укључите додатна питања која сматрате важним).*
2. Припремите представљање свог Статута у коме ћете одговорити на ова питања. Напишите своја правила, ако је потребно у облику белешки на листу папира формата А4 који можете додати табели.
3. Ова питања ће послужити као образац за проверу помоћу кога ћете упоредити своје резултате са резултатима других група (видети радни материјал за ученике 7.4).

Радни материјал за ученике 7.4

Евиденција о излагањима група: нацрт статута микро-заједнице

Упишите резултате своје групе у овај образац и уврстите идеје осталих група у делу предвиђеном за излагања.

Основна питања	1. група	2. група	3. група	4. група	5. група	Поређење
Расподела средстава						
Ко одлучује о расподели?						
Аутономија група						
Начело недискриминације (већина/мањина)						
...						

Оцењивање нацрта статута – основна питања

1. *Правичност*: Да ли овај статут праведно решава проблем већине/мањине?
2. *Демократија*: Да ли статут води рачуна о принципу владавине већине?
3. *Ефикасност*: Да ли ће правила за доношење одлука добро функционисати?
4. *Успостављање равнотеже и/или утврђивање приоритета*: Да ли је у статуту пронађен компромис између различитих интереса и принципа, или је дата предност једнима над другима?
5. ...

Како применити ова питања

Покушајте редом да одговорите на свако питање. Ако желите, додајте још питања.

Ако одлучите да неко питање изоставите и истакнете друга питања, образложите своје разлоге за то.

Запишите своје разлоге и образложите их.

Разлози за давање ових упутстава

Имате слободу обликовања сопственог мишљења. Слобода мишљења и изражавања су људска права.

Из тога следи да нема „погрешног” или „исправног” мишљења.

Да бисмо једни другима помогли да разумемо различита мишљења, морамо изнети своје разлоге, а ту постоје разлике у квалитету. Неки аргументи су уверљивији и пажљивије разрађени од других.

За учешће у демократији, вештине пажљивог размишљања и добре аргументације су врло важне ако желимо да други људи подрже наше циљеве. Због тога, кроз овај задатак, можете развијати те вештине.

Радни материјал за ученике 8.1

Предлози тема за дебату

Задатак

1. Прво прикупи све идеје које ти падну на памет и забележи их (*brainstorming*).
2. Организуј идеје по категоријама.
3. Затим их провери на основу следећих критеријума:
 - а) Да ли захтевају избор или одлуку?
 - б) Да ли постоје добри разлози за или против одређеног избора или одлуке?
 - в) Да ли ти и други ученици у разреду знате нешто о тој теми (проблему)?
 - г) Да ли мислиш да ће тај проблем занимати ученике у твом разреду?
 - д) Да ли ти или други ученици имате потребне информације, или их можете прибавити? (можда знате много из свог свакодневног искуства; или можете прикупити податке или извештаје из других извора као што су књиге, новине или интернет.)

Ако на питања од а) до д) одговориш са не, твој предлог није прихватљив.

4. Одабери једну или две идеје и, ако је потребно, прикупи материјал. Можеш формулисати проблем као тврдњу или да/не питање.
5. Стави свој предлог на флипчарт у категорију којој припада, заједно са својим именом. Свакако изнеси своје резултате пре истека рока, како би их сви могли прочитати.
6. Исеци доњи део ове странице, испуни је и остави је на место које је одредио наставник. Додај своје материјале.
7. Прочитај пре почетка рада на лекцији шта пише на флипчарту, као и материјале других ученика.

Страница са белешкама: Предлози за тему о којој ће се расправљати		
Имена:		

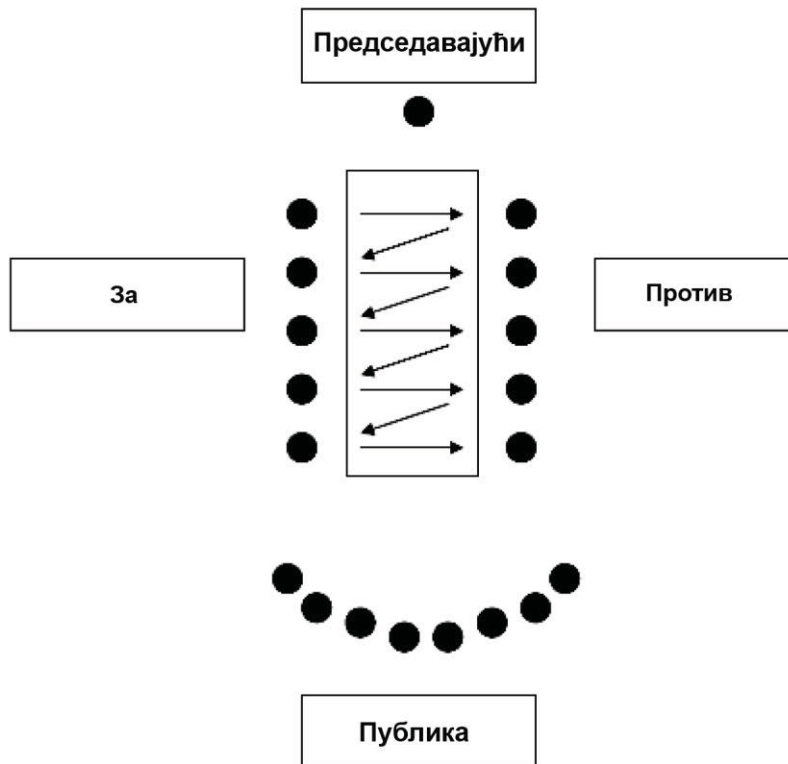
Проблем	Категорија (свакодневни живот, школски живот, итд.)	Материјали

Радни материјал за ученике 8.2

Правила за вођење дебате

Распоред седења

Председавајући седи у прочељу стола. Две стране које учествују у дебати седе једна наспрам друге. Публика седи на извесној удаљености од стола, али тако да може да види обе стране. Ако је потребно, додатне столице за публику треба поређати у неколико редова, а не иза једне од страна која учествује у дебати.

Редослед говорника

Стрелице показују редослед говорника у првом кругу дебате. У другом кругу, редослед је обрнут, док први говорник стране која има позитиван став према теми не заврши изјаву. Тада последњу реч има говорник стране која има негативан став према теми; тим може изабрати једног члана да да ту изјаву – али не свог првог говорника, јер то би му/јој дало блок од два минута времена, што не би било праведно према другом тиму.

Правила за вођење дебате

1. Први говорник стране која се позитивно изјашњава о теми, који седи поред председавајућег, започиње. Затим, као што показују стрелице на дијаграму, одговара први говорник стране која има негативан став у односу на тему. На тај начин наизменично говоре представници обе стране. Пошто је говорио последњи говорник стране која је против, почиње други круг расправе, овог пута обрнутим редоследом.
2. После излагања првог говорника стране која се позитивно изјашњава о теми, говорник стране која има негативан став (али не њихов први говорник) има последњу реч.
3. Редослед говорника се не сме мењати.
4. Сваки говорник има на располагању највише један минут. Председавајући пажљиво

контролише време. Даје знак када је говорнику преостало 10 секунди, а после истека времена, говорник може завршити реченицу и мора стати. Неискоришћено време се не може пренети на другог говорника.

5. Забрањено је прекидати говорника.
6. Публика не сме учествовати у дебати.
7. После дебате, публика има пет минута за размену утисака и мишљења. Затим се гласа дизањем руку.
8. Приликом гласања, сабирају се гласови за и против. Побеђује већина.

Савети за говорнике страна које учествују у дебати

1. Уз изузетак првог говорника стране која се потврдно изјашњава о теми, искористите отприлике прву половину своје изјаве за побијање аргумента друге стране, а затим представите свој нови аргумент.
2. (За прве говорнике.) Изнесите свој став – кажите какву одлуку желите да чујете.
3. Када се припремате за дебату, прво спроведите асоцијативно низање свих идеја (*brainstorming*). Затим одлучите којим редоследом желите да изнесете своје ставове и доделите их једном говорнику. Почните и завршите изразито јаким и упечатљивим аргументом (видети радни материјал за ученике 8.2).
4. Можете поновити или варирати кључни аргумент како би га сви схватили.
5. Последњи говорници треба да резимирају аргументе своје стране. Ако се дебата води о одлуци коју је потребно донети, трудите се да слушаоцима буде јасан апел који упућујете када буду гласали после дебате.
6. Говорите слободно. Немојте читати своју изјаву из белешки, већ успоставите контакт погледом са противницима и слушаоцима.
7. Према противницима се опходите с поштовањем. Никада немојте вређати говорника већ се бавите његовим аргументима.

Савети за слушаоце (види радни материјал за ученике 8.5)

1. Пре дебате, покушајте да претпоставите које аргументе ће обе стране изнети. То ће вам дати потребан референтни оквир док слушате дебату.
2. Бележите аргументе обеју страна – ако је то могуће, једном реченицом.
3. Повежите аргументе са противаргументима уз помоћ линија и стрелица и упишите коментар. Који аргумент вас је уверио? (кораци 2 и 3 може поделити неколико слушалаца).
4. Назначите који аргумент је на вас оставио најјачи утисак.
5. После дебате, размените резултате у оквиру своје групе. Затим гласајте о предлозима обе стране.

Радни материјал за ученике 8.3

Образац за дебатне тимове

Име говорника <i>Молимо да се држите редоследа из дијаграма у радном материјалу 8.2</i>	Аргумент	Белешке
1.	<i>Препорука: изнесите свој предлог</i>	
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10. *	<i>Завршна реч (кратак преглед кључних аргумената)</i>	

*Завршна реч - говорници

Први говорник стране која има позитиван став о теми има завршну реч (види дијаграм у радном материјалу 8.2).

Затим следи говорник стране која има негативан став. Тим бира члана који ће наступити, али не свог првог говорника, јер би он на тај начин добио блок од два минута, а то би било неправедно према другом тиму

Радни материјал за ученике 8.4

Образац за председавајуће

Први задатак председавајућег – председавање дебатом

Председавајући води дебату, води рачуна да учесници поштују правила (видети радни материјал за ученике 8.2) и да се добронамерно и с поштовањем односе једни према другима. Председавајући је неутралан и не показује склоност ни према једном дебатном тиму.

Председавајући пре свега мери време. Ни један од говорника не сме говорити дуже од од једног минута. То у пракси значи да по истеку једног минута, говорник може завршити своју последњу реченицу и после тога треба да стане. Ако је потребно, председавајући љубазно, али одлучно, прекида говорника и даје реч следећем говорнику другог тима.

Отрема

- Штоперица или сат који тачно показује секунде. Мобилни телефони такође имају функцију штоперице.
- Папир за белешке и оловка.
- Жути и црвени лист папира или картона формата А7.
- Додатни радни материјал 8.2, 8.5.

Задатак председавајућег током дебате

1. Он/она отвара дебату:
 - Жели добродошлицу тимовима, публици и извештачима.
 - Даје кратак приказ дебате, без појединости које би могле да помогну једној од страна.
 - Подсећа тимове на: поштено поступање, поштовање правила.
 - Објашњава правила у вези са мерењем времена: после 50 секунди председавајући даје знак.
 - После једног минута председавајући зауставља говорника - како би обезбедио правичност.
2. Током дебате:
 - Председавајући само слуша дебату.
 - Председавајући прати време излагања и после 50 секунди даје знак. (Често је то једино што председавајући треба да ради.)
 - Председавајући интервенише ако говорници прекораче додељено време од једног минута.
 - Председавајући интервенише ако учесници у дебати или неко из публике на било који начин прекидају говорника.
 - У врло озбиљним случајевима лошег или некоректног понашања, председавајући

показује говорнику жути или/и црвени картон. Црвени картон значи да говорник мора напустити дебату.

3. После дебате:

- Председавајући објављује да је дебата завршена.
- Председавајући захваљује учесницима у дебати и слушаоцима.

Улога председавајућег после дебате

По завршетку дебате, слушаоци (публика) воде кратак разговор осврћући се на дебату (пет минута), а затим гласају о томе која страна је изнела убедљивије аргументе.

Други задатак председавајућег – вођење поступка гласања и дискусија о дебати

1. *Дискусија која следи после дебате*

- Председавајући најављује да слушаоци имају на располагању пет минута током којих могу разменити мишљења о дебати. Столице су сада постављене у круг или велики полукруг како би сви ученици видели један другог.
- Сваки слушалац је током дебате правио белешке и размишљао о томе који тим је уверљивији. Председавајући тражи дизање руку – провера начина гласања.
- Реч узимају ученици који имају различита мишљења. Председавајући их моли да размене мишљења на исти начин како су то чинили и учесници у дебати, јер нема много времена.
- После пет минута председавајући објављује крај дискусије.

2. *Гласање*

- Председавајући најављује гласање. Понавља проблем и питање о којем се гласа: који тим вас је успешније убедио – онај који је био за или онај који је био против? У овом тренутку више није дозвољена дискусија. Председавајући моли једног ученика да резултате гласања забележи на таблу или флипчарт.
- Председавајући прво тражи да дигну руке ученици које је уверила страна која је била за. Изброји гласове и потом на исти начин води гласање о супротној страни.
- На крају се прозивају и броје суздржани – они који нису гласали ни за један тим.
- Председавајући чита резултат гласања, али га не коментарише. Захваљује слушаоцима на разговору и гласању и закључује дебату.

Радни материјал за ученике 8.5

Образац евиденције за публику

1. Асоцијативно низање идеја (<i>brainstorming</i>): какве аргументе очекујемо?		
Афирмативни	Негативни	Белешке
2. Записник са дебате		
Афирмативни	Негативни	Белешке
3. Мој глас (навести разлоге)		

Радни материјал за ученике 8.6

Радни листић за извештаче о дебати

Задатак

Ученици се организују у три тима.

Напишите извештај са дебате и представите свој чланак на следећем часу. Окачите, ако је то могуће, два или три примерка на зид учионице.

Сваки тим ради за различиту врсту новина/часописа:

таблоид;

квалитетне новине;

часопис за младе.

Профил три различите врсте новина – шта читаоци очекују

Постоје нека општа правила о томе како написати добар чланак - види радни материјал за ученике 9.1.

Међутим, свака врста новина се обраћа различитим читаоцима, па би ваш чланак требало да се допадне вашој циљној групи ако желите да читаоци купују новине од којих живите. То значи да ће ваши чланци бити потпуно различити, упркос чињеници да пишете о истој дебати. Погледајте како је то урађено у стварним новинама.

Врста новина	Шта читаоци очекују *** приоритет / ** важно / * пожељно				
	Забава	Слике	Информације (проблем и аргументи)	Ставови младих	„лични печат“
Таблоид	**	**	**	*	***
Квалитетне новине	*	**	***	*	*
Часопис за младе	**	**	**	***	*

Радни материјал за ученике 9.1

Израда зидних новина – прављење избора

Упутства

Направићете сопствене зидне новине. Припремите се размишљајући о својим идејама. Које приче, чланке и слике предлагете? Изнесите своје разлоге јер ће вам то помоћи када будете разговарали о свом коначном избору.

Питања која треба размотрити (критеријуми)	Ваши предлози	Ваши разлози
1. Да ли је вест вредна објављивања? Због чега је прича важна?	1. Уводник?	
Да ли прича садржи важне или кључне информације које ваши читаоци треба да знају?	2. Друге приче?	
2. Уводник Уводник треба да упада у очи како би привукао потенцијалне читаоце. Можете ли га „појачати“ сликом?	3. Уводник (коментар) – о којој причи?	
3. Фотографије Размислите о слици са подтекстом уместо приче.	4. Фотографије – о којим причама?	
4. Равнотежа садржаја Примери: Познато/непознато позитивно/негативно најновије вести/приче о проблемима људи које подстичу емоције приче о успеху/ приче о конфликту	5. Приче и теме мање важности – шта се може изоставити?	

На основу: Center for Media Literacy (2005). *Five Key Questions That Can Change the World*. Lesson 1c. page 21 (прилагођено). Доступно на: www.medialit.org.

Радни материјал за ученике 9.2

Савети за израду зидних новина

Доделите следеће задатке члановима тима (види белешке о начину извештавања у наставку):

- главни уредник који води састанак;
- члан тима који мери време надгледа израду зидних новина;
- презентер који у пленарном делу часа објашњава ваше одлуке.

Предлог редоследа

1. Усвојите или измените овај предлог редоследа.
2. Дискутујте и одлучите које теме ћете изабрати – или изоставити (радни материјал за ученике 9.1).
3. Доделите истраживачки задатак и/или задатак писања сваком члану тима. Договорите се о редоследу извршавања задатака.
4. Обавите послове око састављања приче – истраживање, писање, прикупљање материјала и слика.
5. Саставите зидне новине.
6. Изложите их у учионици.

Белешке о начину извештавања

Главни уредник

Председава разговорима и доношењу одлука у свом тиму.

Проверава да ли сви имају прилику да са тимом поделе своје идеје и размишљања. Интервенише ако некога не слушају.

Предлаже које приче би требало укључити у зидне новине.

Прати да ли тим марљиво ради. Предлаже редослед који је остварљив јер оставља довољно времена за основне ствари – скупљање информација и писање.

Члан тима који мери време

Надгледа редослед израде зидних новина.

Ако утврди да тим касни и да ће имати потешкоћа да заврше задатак, разговара са члановима тима и обавештава главног уредника.

Предлаже шта тим треба да учини да би завршио на време.

Извештач

На следећем часу укратко објашњава другим тимовима разлоге због којих сте:

- изабрали неку тему за уводник;

- намеравали да укључите неке друге теме и због чега сте на крају од њих одустали;
- изабрали одређене фотографије;
- сва остала питања о којима је ваш тим расправљао.

Радни материјал за ученике 9.3

Савети за писање доброг новинског чланка

Пре него што почнеш да пишеш

Размисли о сврси своје приче: ако се ради о причи за новине, то ће највероватније бити информисање читалаца.

Спроведи истраживање и интервјуе и немој да заборавиш да правиш белешке и запишеш корисне изјаве.

Док пишеш

Употребљавај активне глаголе да покажеш шта се заиста догађа.

Прво изнеси заиста занимљиве информације.

Прати следећи оквир:

Први пасус

Покушај да привучеш читаоце, па започни неком смешном, мудро или изненађујућом констатацијом. Изабери разноликост – покушај да започнеш чланак питањем или провокативном изјавом. У првој или у прве две реченице реци ко, шта, када, где и зашто.

Други/трећи/четврти пасус

Пружи читаоцу појединости проширивањем одговора на пет горе поменутих питања:

- Ко је укључен?
- Шта се догодило?
- Где се догодило?
- Када се догодило?
- Зашто се догодило?

Укључи једну или две изјаве људи које си интервјуисао. Пиши у трећем лицу (он, она, оно или они). Не заборави да сачуваш објективност и немој никад отворено износити своје мишљење. Употреби наводнике када износиш туђа мишљења.

Последњи пасус

Заокружи причу и немој оставити читаоца у неизвесности. Покушај да завршиш неким цитатом, изреком која се лако памти или лепим завршетком.

(скраћено)

Извор: *Media Awareness Network*

Изворни документ: *Lesson Plan, Reporter for a day*

Аутор: Ginnie Waller

Доступно на: www.media-awareness.ca